

Η εικαστική δημιουργία ως μέσο διδασκαλίας του Β' παγκοσμίου πολέμου

Μέρος Α'

Πόλεμος – Άμαχοι - Αντίσταση



Έργο του Άνσελμ Κίφερ
για τον Β' παγκόσμιο

Η λειτουργία της τέχνης στη μαθησιακή διαδικασία

- Μετασχηματιστική ισχύς σε επίπεδο γνωστικό, συγκινησιακό, στοχαστικό (*Κόκκος 2011 για θεωρία μετασχηματίζουσας μάθησης των Mezirow, Freire*)
- Σύγχρονες θεωρίες μάθησης (κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες Vygotsky, ανακαλυπτική μάθηση Brunner, εποικοδομισμός Piaget).
- Κριτικός οπτικός εγγραμματισμός
- Δημιουργική μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία
- Αισθητική αγωγή
- Βιωματική πρόσληψη
- Ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, καλλιέργεια στάσεων και αξιών
- Σημασία της τέχνης ως έκφρασης της συλλογικής συνείδησης
- πολλαπλή νοημοσύνη και τη διεύρυνση των συμβόλων
- Ένταξη αδιάφορων ή διαφορετικών μαθητών

Σύνδεση τέχνης – Ιστορίας

Τα εικαστικά έργα από τη σύγχρονη ιστορία

- **A. Ως πηγή**

- Πρωτογενής πηγή (έργα που δημιουργήθηκαν την ώρα των γεγονότων ή / και μεταγενέστερα από ανθρώπους που τα έζησαν οι ίδιοι)
- Δευτερογενής πηγή (έργα που δημιουργήθηκαν από ανθρώπους που τα πληροφορήθηκαν, αποτελούν πρόσληψη των γεγονότων)
- Όπως και κάθε πηγή, τα έργα τέχνης είναι ένα σώμα στο οποίο απευθύνουμε ερωτήσεις, για να λάβουμε (ανάλογες) απαντήσεις
- Ο μαθητής εκπαιδεύεται για να διατυπώνει με τη σειρά του τις ανάλογες ερωτήσεις προς τα έργα.

- **B. Ως έργο τέχνης**

- Το έργο τέχνης εξετάζεται και ως καθαυτό αντικείμενο τέχνης, που προκαλεί αισθητική συγκίνηση και έχει τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά.

Μοντέλα παρατήρησης έργων τέχνης (από την περιγραφή στην ερμηνεία)

- **Μοντέλο Πέρκινς** (Perkins, 1994) σε τέσσερα στάδια:
 - αυθόρμητη παρατήρηση
 - ανοιχτή και περιπετειώδης παρατήρηση
 - αναλυτική και βαθιά παρατήρηση
 - ολιστική ανασκόπηση της διεργασίας
- **Μοντέλο Πανόφσκι** (Panofsky, 1939 [1991]) σε τρία στάδια:
 - *προεικονογραφικό* ή *εμπειρικό*: σύλληψη της απλής μορφής
 - *εικονογραφικό*: ανιχνεύονται στοιχεία τέχνης, τεχνικής, μπαίνουν στοιχεία πολιτισμού και ιστορικά,
 - *εικονολογικό*: μήνυμα, περιεχόμενο, η τέχνη ως προϊόν συγκεκριμένης κοινωνίας

Πιο απλές προσεγγίσεις της κριτικής παρατήρησης

- Τεχνικές *Visible & Artful Thinking*
- «Τι συμβαίνει εδώ;» «Τι σε κάνει να πιστεύεις ότι συμβαίνει αυτό;» (τεχνική «what makes you say that?»)
- «Τι βλέπεις;», «Τι νιώθεις;», «Τι σκέφτεσαι γι' αυτό;», «Τι ερωτήματα σου δημιουργεί;» (τεχνική «See, Think, Wonder»).

Εικαστικά έργα και πόλεμος

- Καταδεικνύεται πόσο και πώς η τέχνη επηρεάζεται σε δεδομένες ιστορικές στιγμές
- Η τομή της τέχνης με την ιστορία
- Η ιστορία στο προσκήνιο μέσω της τέχνης
- Το καλλιτεχνικό υποκείμενο βιώνει και αναπαριστά το συλλογικό συμβάν.

Β' παγκόσμιος: Οι εικαστικές αποδόσεις

- Απεικονίζουν ποικιλία καταστάσεων, γεγονότων, συναισθημάτων, στάσεων:
- Ηρωισμός, θέληση για αγώνα και ελευθερία, εξέγερση, θυσία, υπέρβαση του φόβου, προσδοκία της καλύτερης ζωής
- Δυστυχία, πένθος, στέρηση, προδοσία, βασανιστήρια
- Σωματικά τραύματα και πληγές στην ψυχή
- Παρακαταθήκες και ιδεολογίες
- Συναισθήματα και οράματα
- Κυρίαρχο, φυσικά, και το αντιφασιστικό, αντιναζιστικό μήνυμα.

Η πρόταση συνοπτικά

- Στην περίπτωση του Β' παγκοσμίου πολέμου υπάρχει πλούσιο πλην όμως ανεξερεύνητο στα σχολεία υλικό, που έχει τη δύναμη να προκαλέσει στοχασμό τόσο για τα γεγονότα της εποχής όσο και για το φαινόμενο του πολέμου γενικά.
- Το υλικό μπορεί να χωριστεί σε θεματικές κατηγορίες και να δοθεί προς επεξεργασία στους μαθητές, ώστε να καλυφθεί όλο το φάσμα των προς εξέταση ζητημάτων.

Στόχοι

- Γνωστικοί
- Καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης
- Ανάπτυξη κριτικής σκέψης
- Ενεργητική μάθηση
- Κινητοποίηση συναισθημάτων και στοχασμού πάνω στο σήμερα και το αύριο
- Εξοικείωση με την τέχνη
- Άσκηση στην οπτική πληροφορία

Προτεινόμενες κατηγορίες

- Πολεμικά γεγονότα (στην Ελλάδα και το εξωτερικό)
- Άμαχοι (συνέπειες, προσφορά)
- Αντίσταση (κυρίως ελληνική)
- Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας
- Δημόσια μνημεία (διαχείριση συλλογικής μνήμης).

Δυνατότητες αξιοποίησης στην τάξη

- Α. Επεξεργασία σε 5 ομάδες (όσες και οι κατηγορίες των έργων) ή και παραπάνω (οι κατηγορίες μπορούν να υποδιαιρεθούν σε περισσότερες). Ο διδάσκων θα δώσει περισσότερα έργα στις ομάδες, ώστε εκείνες να επιλέξουν ποιο ή ποια θα αναλύσουν και θα παρουσιάσουν.
- Β. Ολομέλεια και συμμετοχή όλης της τάξης σε ένα δίωρο συλλογικής επεξεργασίας και στοχασμού. Ο διδάσκων μπορεί να επιδείξει πολλούς πίνακες και να επιλέξει από κοινού με την τάξη σε ποιους θα δώσουν μεγαλύτερο βάρος.

- Και στις δυο εκδοχές θα ακολουθήσει κάποια ερώτηση στοχασμού, κάποια ατομική επεξεργασία:
- Ποιο έργο σας άγγιξε περισσότερο και γιατί;
- Ποιες σκέψεις σας δημιούργησαν τα έργα που είδαμε;
- Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η θέαση των έργων;
- Τι σκέφτεστε για τον συγκεκριμένο πόλεμο, τι για τον πόλεμο γενικά;
- κλπ.
- Φυσικά, υπάρχουν δυνατότητες επέκτασης με δραστηριότητες από παιχνίδια ρόλων μέχρι δική τους παραγωγή έργων τέχνης.

Εικαστικά - Λογοτεχνία

- Προτείνεται να συνδέεται το εικαστικό έργο και με άλλες πηγές, π.χ. σχετικές μαρτυρίες ή λογοτεχνικά κείμενα (και από το βιβλίο της Λογοτεχνίας Γυμνασίου ή Λυκείου), αφού τα δυο μαθήματα συμπορεύονται.
- Έχει αξία να δουν τα παιδιά την απεικόνιση των ίδιων γεγονότων (τουλάχιστον των ελληνικών) από τους εκπροσώπους δυο διαφορετικών ειδών τέχνης (Λογοτεχνία – Εικαστικά). Αντέδρασαν παρόμοια ή διαφορετικά; Επηρεάστηκαν εξίσου από τις συνθήκες; Η γενιά του 30 και η πρώτη μεταπολεμική γενιά;

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

- Πολλές οι ζωγραφικές απεικονίσεις και τα σχέδια σκηνών από την πολεμική δράση, τις μάχες και τις επιχειρήσεις του Β΄ παγκοσμίου πολέμου σε όλα τα μέτωπα.
- Πολλοί καλλιτέχνες ήταν οι «ζωγράφοι πολέμου», επίσημοι εντολοδόχοι των κυβερνήσεων για την απεικόνιση των εχθροπραξιών είτε ακολουθώντας το στρατό είτε πολεμώντας και οι ίδιοι.
- Υπήρχαν και οι απλώς στρατευμένοι ζωγράφοι που θέλησαν ιδία βουλήσει να «ιστορήσουν» με τον χρωστήρα τους όσα βίωναν.
- *«Καλλιτέχνες στο μέτωπο με το ένα χέρι πολεμούν και με το άλλο αποτυπώνουν κάθε μικρή και μεγάλη σκηνή του πολέμου, της καθημερινής ζωής των στρατιωτών, της αυταπάρνησης, τις κακουχίες...»* (Ο.Ε. «Εικαστικές τέχνες και Αντίσταση»)

- Στην περίπτωση του ελληνοαλβανικού πολέμου ο κύριος εκφραστής ήταν ο ζωγράφος Αλέξανδρος Αλεξανδράκης (1913-1968), που υπηρετούσε ως δεκανέας πυροβολικού.
- Υπήρξαν βέβαια και οι πολεμικοί ζωγράφοι, επίσημοι απεσταλμένοι της ελληνικής κυβέρνησης: Ουμβέρτος Αργυρός, Γιώργος Προκοπίου, κ.ά.
- Από τις πάμπολλες απεικονίσεις ξένων ζωγράφων ιδιαίτερη κατηγορία συνιστούν τα έργα που προέρχονται από τη Σοβιετική Ένωση (που έδωσε και τους περισσότερους νεκρούς του πολέμου). Υπάρχει, ωστόσο, πλήθος εικαστικών αποδόσεων από όλες τις χώρες.
- Στα έργα αποδίδεται, εκτός από την αφηγηματική «περιγραφή» των γεγονότων, ο ηρωισμός, η θυσία για την πατρίδα, αλλά και ο θάνατος, οι τραυματισμοί, ο πόνος, οι κακουχίες.

- «Η καλλιτεχνική δημιουργία δεν περιορίστηκε μόνο στο μέτωπο. Καλλιτέχνες που είχαν μείνει πίσω αποτύπωναν την κατάσταση που επικρατούσε στις πόλεις και στα χωριά. Την αγωνία από τις οικογένειες των στρατιωτών, τις προετοιμασίες για το μέτωπο, τη μεταφορά τροφίμων και εξοπλισμού από τις γυναίκες στην Πίνδο, τη φτώχεια, την πείνα.» (Ο.Ε. «Εικαστικές τέχνες και Αντίσταση»)
- Ζωγράφοι που εμπνεύστηκαν από τον πόλεμο: Γουναρόπουλος, Βασιλείου, Παρθένης, Περικλής Βυζάντιος, κ.ά.
- Ο Τσαρούχης ήταν στο μέτωπο, αλλά δεν ζωγράφισε πολεμικά θέματα (εκτός από κάποια πορτρέτα στρατιωτών, αξιωματικών).

Ουμβέρτος Αργυρός (επίσημος πολεμικός ζωγράφος)

Φιλοτέχνησε 32 έργα ήπιας
εικονογράφησης του
πολέμου, τα πριν και τα μετά
της σύγκρουσης (βρισκόταν
στα μετόπισθεν)

«Πορεία προς το μέτωπο»



«Το καταφύγιο»



«Μέλη της ΕΟΝ στην Αλβανία»
Προπαγανδιστικό



Γιώργος Προκοπίου

- Ο ζωγράφος δουλεύει στο εργαστήριό του μια σκηνή επίθεσης από τον πόλεμο στην Αλβανία, πριν ακόμη εξασφαλίσει την άδεια να ακολουθήσει τον ελληνικό στρατό παρά τη μεγάλη ηλικία του (64 ετών). Ο Προκοπίου αρρώστησε και πέθανε στο μέτωπο.
- Από τα έργα του μετώπου σώθηκε μόνον ένα («Το Αργυρόκαστρο», που δεν έγινε αντιληπτό από αυτούς που λεηλάτησαν τις αποσκευές του από το στρατιωτικό αυτοκίνητο που τον έφερνε πίσω νεκρό, λίγο πριν τα Χριστούγεννα του 40.
- Συμμετείχε και στον μικρασιατικό πόλεμο, τον οποίον επίσης απεικόνισε. Γενικά, βρισκόταν στις μάχες, όχι στα μετόπισθεν.



Γιάννης Τσαρούχης

- Ο ζωγράφος απεικονίζεται το 1941 με την «Παναγία Βρεφοκρατούσα», που ζωγράφισε στο καπάκι ενός κιβωτίου ρέγγας, κατά παραγγελία του στρατού, όταν αποφασίστηκε το χτίσιμο μιας εκκλησίας σ' ένα χωριό μετά από σχετικό όνειρο ενός ανθυπασπιστή.
- «Στο κάτω μέρος έβαλα δυο μικρές εικόνες: την εμφάνιση της Παναγίας στις κουμαριές και τον ανθυπασπιστή που πάει να τη σκοτώσει νομίζοντας ότι είναι κατάσκοπος και δίπλα τους τους στρατιώτες που χτίζουν την εκκλησία». (Γ. Τσαρούχης)
- Η εικόνα, πάντως, χάθηκε. Ίσως την κράτησε ο χωροφύλακας στον οποίον παραδόθηκε από τον διοικητή για να την πάει στην εκκλησία, αφού κιόλας το μέρος είχε αρχίσει να βάλλεται από τους Ιταλούς.

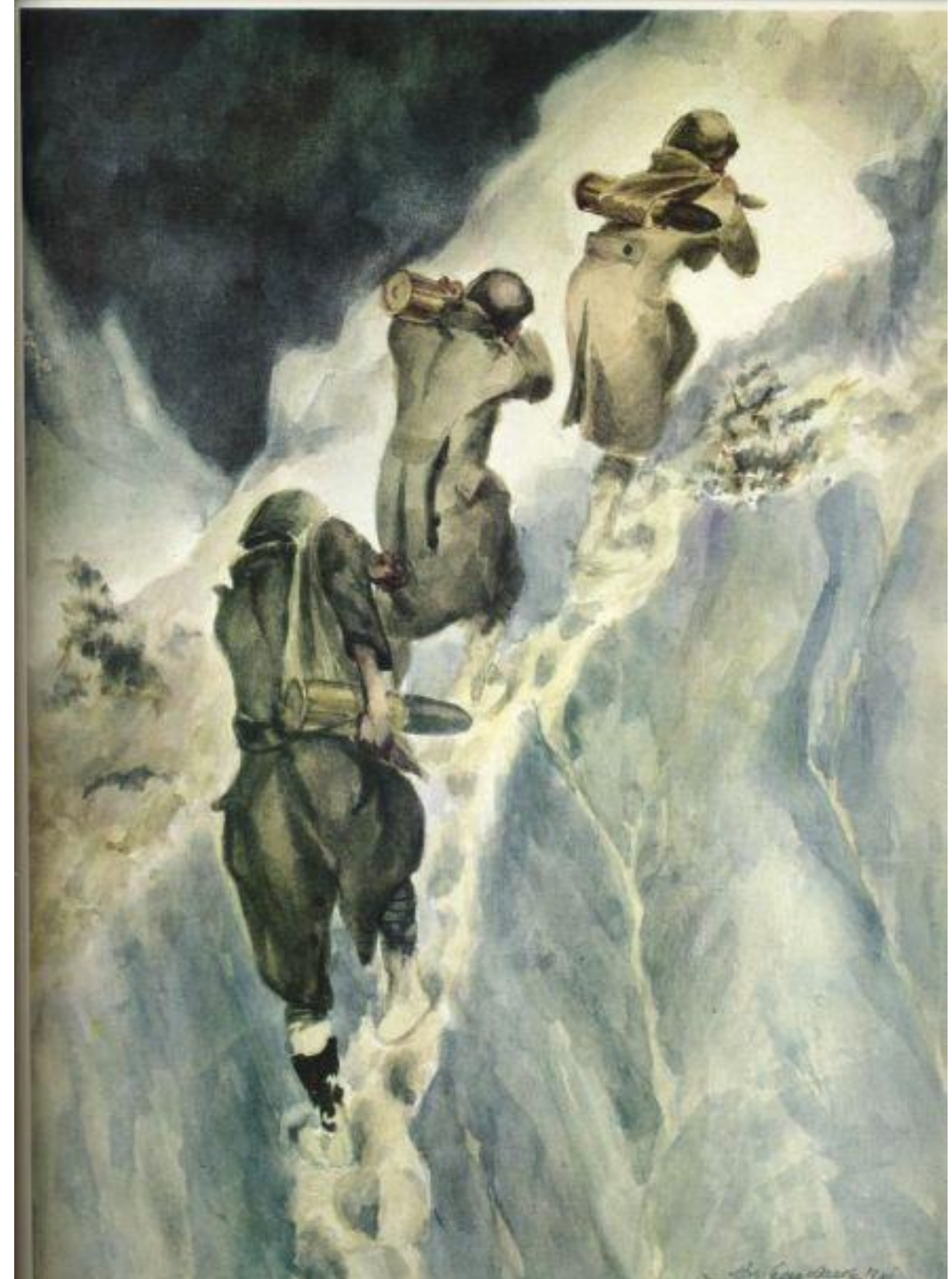


Αλέξανδρος Αλεξανδράκης (1913-1968):
«Κατάληψις εχθρικών θέσεων» (έργο γνωστό και ως «Αέρα»)





Αλ. Αλεξανδράκης:
«Κουβαλώντας βλήματα στα
αδιάβατα...»



Αλεξανδράκης: «Ξάφνιασμα μέσα στη νύχτα»







«Προς το χειρουργείο»



«Προέλασις»

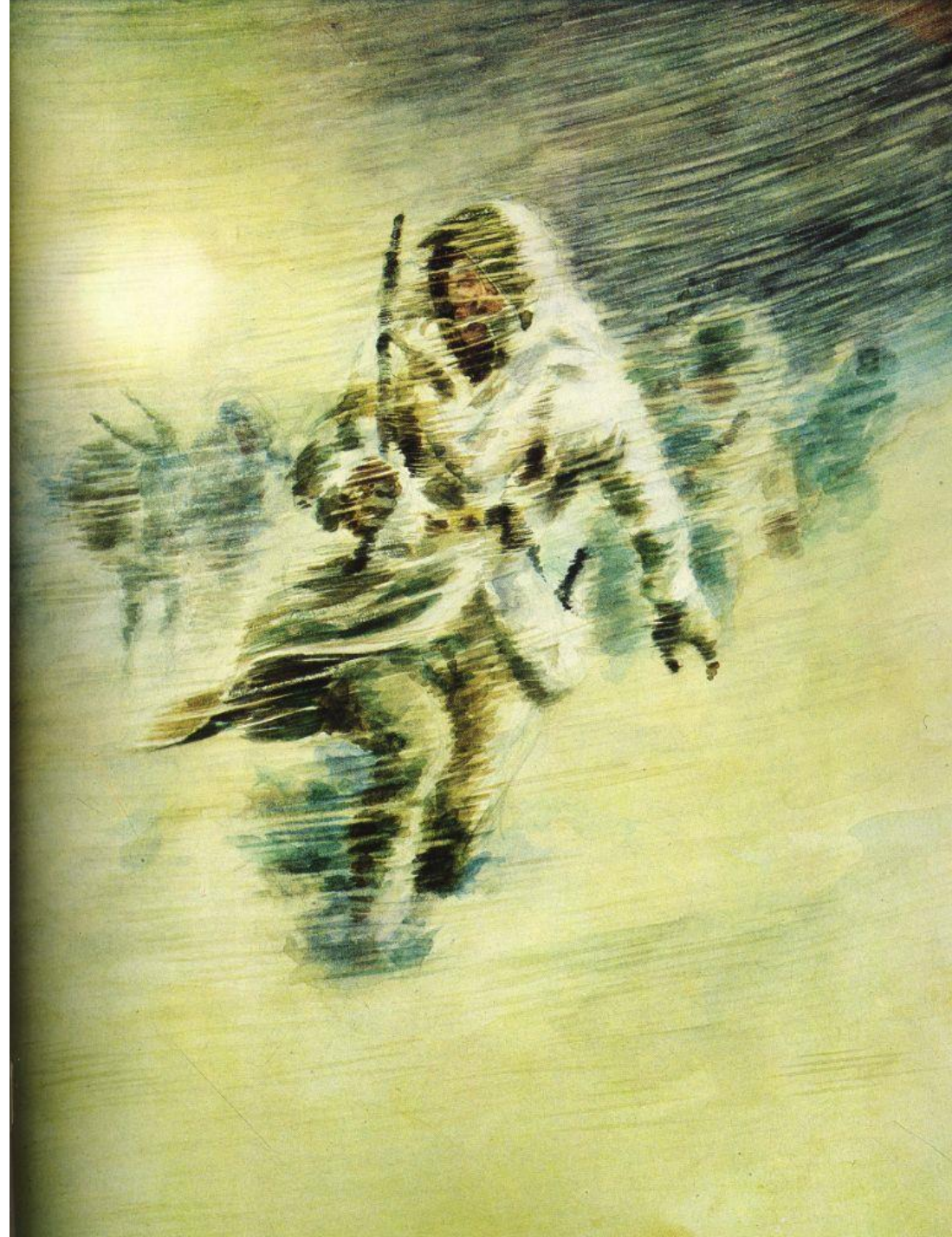
"Διαταγή εξετελέσθη»



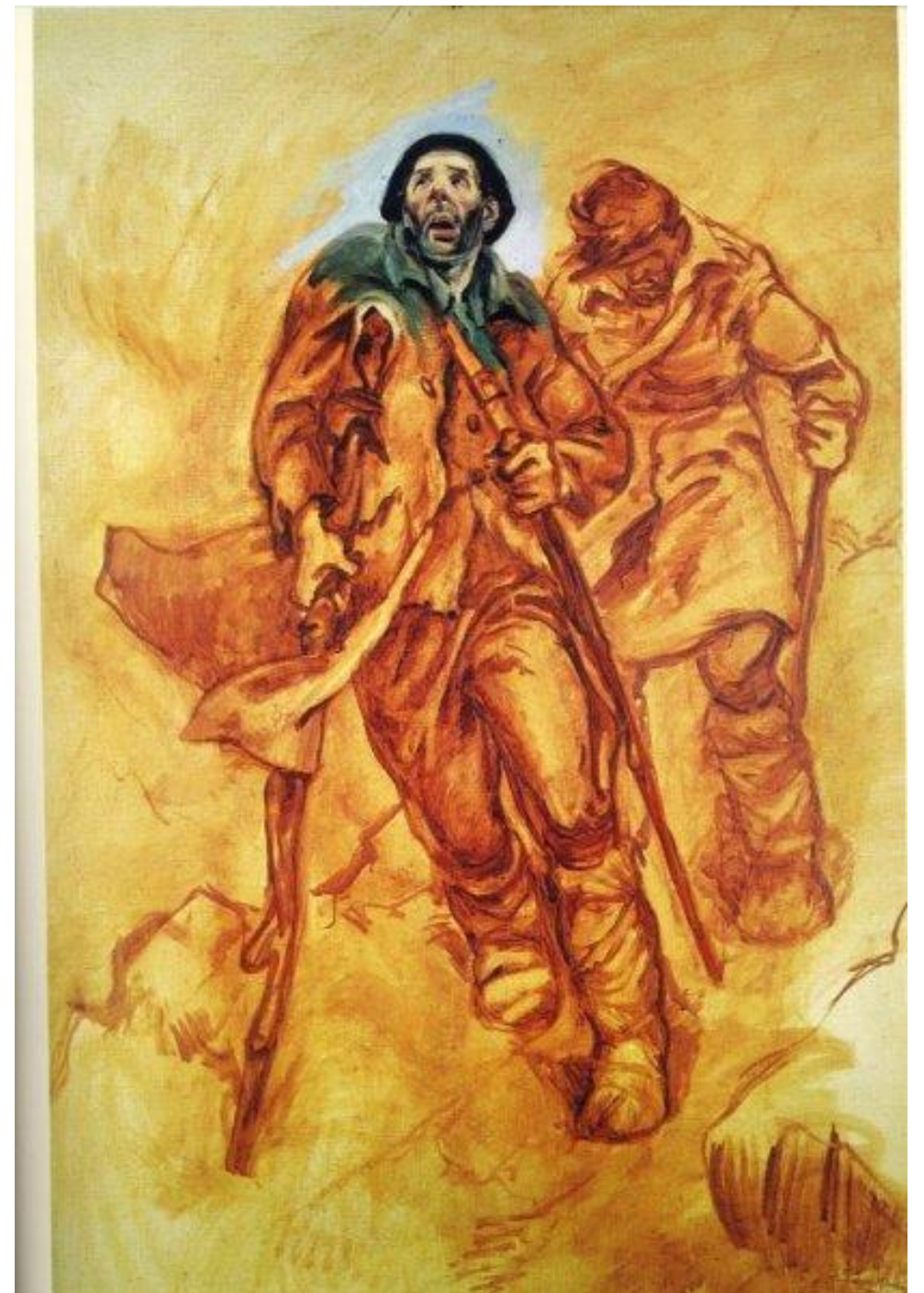
Αυτοπροσωπογραφία

«Πορεία»

*«Στην τέχνη μου με απασχόλησαν πολλά.
Οι εικόνες όμως του μετώπου και της
υπεράνθρωπης προσπάθειάς μας στον
συντριπτικά άνισο αγώνα έρχονται και
ξανάρχονται στη ζωγραφική μου σαν
ανεξόφλητο χρέος.»*



Αλεξανδράκης:
«Υπέρ βωμών και εστιών»
(αρχικός τίτλος:
«Κρυοπαγήματα»)



Το 1968, λίγο πριν τον θάνατό του, εξέδωσε το λεύκωμα «Έτσι πολεμούσαμε» με περίπου εκατό έργα του από τον πόλεμο και σχολιαστικά κείμενα.



Μερικοί από όσους έλαβαν μέρος στον πόλεμο του 1940-41 και έχω συναντήσει όλες αυτές τις δύσκολες αλλά και εκπληκτικές στιγμές του, άφησαν την γραπτή μαρτυρία τους.

Με το βιβλίο του έθεσα και έχω να διηγηθώ τον πόλεμο με τον δικό μου τρόπο.

Δεκαπέντε πολυβόλητες στο Άλβανικό μέτωπο, προσπάθησα να κρατήσω σε εκείνα συγκλονιστικές καθημερινές εντυπώσεις. Μερικά απ' αυτά τα εκείνα έγιναν καλά από συνθήκες εκείνες όμοιες, σε καταλύματα υποφύλων, με υλικά που είχα πάρει μαζί μου. Άλλα πάλι έγιναν στο πόδι, σε οποιοδήποτε κομμάτι χαρτί βρισκόταν μπροστά μου και μέσα σε φοβερά δύσκολες περιστάσεις.

Στην τέχνη μου με απασχόλησαν πολλά. Οι εικόνες όμως του μετώπου, και της υπεράνθρωπης προσπάθειάς μας στον συντριπικά άγριο αγώνα, έρχονται και ξανάρχονται στην ζωγραφική μου σαν ανεξόφλητο χρέος.

Στα σχέδια αυτά, καθώς και τους πίνακες που ζωγράφιζα αργότερα, παρουσιάζω ημέρες συγκλονισμένα, σαν μια ακόμη μαρτυρία των όσων ζήσαμε εκεί απάνω.

Ιανουάριος 1968

Σπύρος Παπαδόπουλος

Γιώργος Βακιρτζής (γνωστός για τις κινηματογραφικές
γιγαντοαφίσες): «Πόλεμος του 40», 1985



ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

Α. Κρασνον: «Για την πατρίδα», 1941



N. But: «Γράμμα
στη μητέρα»,
1943



N. Prisekin:
«Έχουμε
δίκιο», 1941



Α. Tkachev, S.Tkachev: «Αποχαιρετισμός στο αγαπημένο σπίτι»,
1941



Υ. Sirotenko:
«Στρατιώτης», 1941



G. Marchenko: «Στα περίχωρα του Στάλιγκραντ»

Για την
μεγαλύτερη σε
διάρκεια (17
Ιουλίου 1942 μέχρι
τις 2 Φεβρουαρίου
1943) και ίσως
σπουδαιότητα
μάχη του Β΄
Παγκοσμίου



Καπταίν Ορβίλλ Νόρμαν Φίσερ: «D-Day Η απόβαση, 1945



Απεικονίζονται οι
δυσκολίες που
αντιμετώπισαν οι Καναδοί
στρατιώτες για να
προσεγγίσουν τη ακτή.
Από τις σημαντικότερες
στρατιωτικές επιχειρήσεις,
καθοριστική για την
έκβαση του πολέμου

Leslie Arthur Wilcox: «D-Day, 6 Ιουνίου 1944»



Captain William A. Ogilvie
(Καναδός):
«Caen, νεκρή πόλη», 1944

Η πόλη Καν της Νορμανδίας βομβαρδίστηκε από τους συμμάχους στη διάρκεια των μαχών μετά την απόβαση και σχεδόν αφανίστηκε. Ξαναχτίστηκε από την αρχή. Τα προειδοποιητικά φυλλάδια που έριξαν τα αεροπλάνα για να φύγουν οι κάτοικοι τα παρέσυραν οι σφοδροί νορμανδικοί άνεμοι και δεν έφτασαν ποτέ στον προορισμό τους. Έτσι, τα θύματα ήταν πολλά. Η πόλη απελευθερώθηκε από τους Καναδούς μετά από ένα μήνα μαχών. Ο πίνακας δείχνει το τοπίο της καταστροφής και της ερήμωσης με αφαιρετικότητα.



N.Baskakov: «Νίκη»



Paul Nash: «Η μάχη της Αγγλίας», 1941

- Ως μάχη της Αγγλίας θεωρείται η προσπάθεια της Γερμανικής αεροπορίας της Ναζιστικής Γερμανίας (Luftwaffe) να κάμψει την βρετανική RAF, ώστε να πραγματοποιηθεί η απόβαση των Γερμανών στη Βρετανία.
- Επίσημος πολεμικός ζωγράφος (και στον Α΄ παγκόσμιο) εδώ απεικονίζει με συμβολικό τρόπο μια αερομαχία πάνω από μια έκταση γης και θάλασσας, που υπονοεί τις εκβολές του Τάμεση και τη Μάγχη.
- Οι λευκοί ατμοί από τα συμμαχικά αεροπλάνα με μοτίβα που ανακαλούν πέταλα και μπουμπούκια, που μοιάζουν να αναπτύσσονται φυσικά από τη γη και τα σύννεφα, βρίσκονται σε αντίθεση με τα σκούρα και άκαμπτα ίχνη των εχθρικών δυνάμεων.



Όσκαρ Κοκόσκα: «Η
προσάρτηση - Η Αλίκη
στη χώρα των
θαυμάτων», 1942

Έχοντας χαρακτηριστεί
ως "επικίνδυνος"
καλλιτέχνης, ο Όσκαρ
Κοκόσκα διέφυγε από την
Αυστρία στην Πράγα λίγα
χρόνια μετά την άνοδο
του Χίτλερ (που
κατέστρεψε τα έργα του
ως «εκφυλισμένα») και
στη συνέχεια στη Μ.
Βρετανία, όπου πέρασε
τα χρόνια του πολέμου.

Με τον αλληγορικό πίνακα
ασκεί έντονη κριτική στην
επιφυλακτική στάση των
συμμάχων απέναντι στον
Χίτλερ.





- Στο βάθος του πίνακα μια πόλη καίγεται. Είναι η γενέθλια πόλη του, η Βιέννη (αναφορά στην προσάρτηση στη ναζιστική Γερμανία).
- Η Αλίκη, που στέκεται γυμνή στα δεξιά, συμβολίζει την αλήθεια, περιφραγμένη από συρματοπλέγμα.
- Ακριβώς δίπλα της, στο κέντρο, βρίσκονται τρεις ανδρικές μορφές, που χειρονομούν σαν τους τρεις σοφούς πιθήκους της βουδιστικής παράδοσης: δεν ακούν (το κακό), δεν (το) βλέπουν, δεν (το) μιλούν. Φορούν κράνη (αντίστοιχα, αγγλικό, γερμανικό και γαλλικό). Αποδίδεται και στις τρεις δυνάμεις η ευθύνη για την καταστροφή της Βιέννης.
- Αριστερά μια γυναίκα κρατά ένα παιδί που φορά μάσκα αερίων. Κοιτά με απόγνωση τη γυμνή Αλίκη.

Oskar Kokoschka, Marianne-Maquis, 1942

- Και αυτός ο πίνακας καυτηριάζει τη χαλαρή στάση των συμμάχων κατά το 1942, οπότε, ενώ η Σοβιετική Ένωση μάχεται τους Ναζί, οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί αργούν να ανταποκριθούν στις εκκλήσεις για τη δημιουργία δεύτερου μετώπου στη Δυτική Ευρώπη.
- Στο έργο ο Κοκόσκα παρουσιάζει τον Τσώρτσιλ και τον στρατηγό Μοντγκόμερυ να πίνουν τσάι στο *Café de Paris* στο Σόχο. Η κεντρική φιγούρα είναι η Μαριάν, η παραδοσιακή προσωποποίηση της Γαλλίας, συνδεδεμένη τώρα με την Maquis, δηλαδή τη Γαλλική Αντίσταση.



Ο ιδιαίτερος ρόλος της χαρακτικής στην Ελλάδα

- Όταν ξέσπασε ο πόλεμος το 1940, ο Γιάννης Κεφαλληνός, καθηγητής χαρακτικής στη Σχολή Καλών Τεχνών, έθεσε το Εργαστήριο Χαρακτικής και τους φοιτητές του στην υπηρεσία του αγώνα. Τυπώνονται αφίσες και άλλα έργα: Γραμματόπουλος, Βάσω Κατράκη, Τάσσος (Αλεβίζος), Γιώργος Βαρλάμος, Γιάννης Στεφανίδης, Γιώργος Δήμου, κ.ά.
- Η συμβολή του εργαστηρίου είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντική στα χρόνια της Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης, οπότε δουλεύει παράνομα. Ο ίδιος ο Κεφαλληνός συνελήφθη από τις Γερμανικές αρχές και φυλακίστηκε για ένα διάστημα.
- Η τέχνη δεν είναι πια για σαλόνια, είναι τέχνη που μάχεται, είναι όπλο. Βάζει στο επίκεντρό της τον άνθρωπο και επιτελεί κοινωνικό ρόλο.



Κ. Γραμματόπουλος: «Έλα να
τα πάρεις» (Χρωμολιθογραφία,
Αφίσα), 1940-41



Κ. Γραμματόπουλος: «Εμπρός της
Ελλάδος παιδιά» (Χρωμολιθογραφία,
Αφίσα), 1940-41



Βούλα
Παπαϊωάννου:
«Πολεμικές αφίσες
1940-1941»



Βάσω Κατράκη: «Για τους
στρατιώτες»



ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

Τάσσος: «Έδωσες εσύ;»



Γ. Γουναρόπουλος: «Η Παναγιά
μαζί του» (Χρωμολιθογραφία,
Αφίσα), 1940-41



Χαρακτικό του Δημήτρη Μεγαλίδη



Αντώνης Κανάς: «Αυτοί που γύρισαν», κάρβουνο

«Η Αθήνα της κατοχής φέρει σαν ανοιχτή πληγή στις πλατείες και τα πάρκα της αυτούς τους ανθρώπους. Με κουρελιασμένες χλαίνες και τρύπια άρβυλα οι στρατιώτες του αλβανικού ζητιανεύουν. Ο νικηφόρος στρατός του 40 πεθαίνει από την πείνα στα πεζοδρόμια. Τόσο τον νοιάστηκαν οι πραίτορες κι οι βασιλείς.» (Ο.Ε. «Εικαστικές τέχνες και Αντίσταση»)



Σπύρος Βασιλείου: «Ο
ανάπηρος του
αλβανικού»,
ξυλογραφία



ΑΜΑΧΟΙ – ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΜΕΤΟΠΙΣΘΕΝ

- Οι ζωγράφοι και χαράκτες και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό απέδωσαν εικαστικά σε μεγάλη έκταση τις συνέπειες του πολέμου στους αμάχους.
- Ποικίλα θέματα
- Εμβληματική η απεικόνιση της πείνας (τόσο τον φοβερό χειμώνα του 41 στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό) με κεντρικές μορφές την κατοχική μάνα και τα αποστεωμένα παιδιά, που μετατρέπονται σε οικουμενικά σύμβολα, ενσαρκώνοντας όλο το βάθος της ανθρώπινης τραγικότητας.
- Οι στερήσεις κάθε είδους, η αγωνία, η απώλεια ή η έλλειψη των συγγενών στρατιωτών, οι βομβαρδισμοί και τα καταφύγια, η αναμονή όσων έμειναν πίσω, αλλά και η προσφορά, η βοήθεια προς όσους πολεμούν.

Νότα Σιοτρόπου Γεωργίου: «Πόλεμος V», 1970



Σελέστ Πολυχρονιάδη:
«Μάνα με το πεθαμένο
παιδί της» 1942





Άννα Κινδύνη – Μαρουδή:
«Η πείνα», 1954
«Το παιδί της πεθαίνει», 1961

«Ήθελα να σχεδιάσω την εσωτερική ζωή, το θάρρος, τη θυσία, την καταδίωξη, τη στέρηση, το θάνατο, τον πόνο, τον αγώνα, την καλοσύνη, την αλληλεγγύη, όλο αυτό το σύμπλεγμα συναισθημάτων κι εντυπώσεων μιας ολόκληρης ζωής. Αισθανόμουν να είμαι μάνα, μάνα της ίδιας μου της μάνας και όλων των μανάδων του κόσμου».



Δημήτρης Κατσικογιάννης: «Η μάνα της Κατοχής»

«...μια άλλη εκδοχή της κατοχικής μάνας... ο αγώνας της αρχετυπικής ηρωίδας μητέρας, που κάνει τα πάντα, μέσα στις αντιξοότητες του πολέμου, για να σώσει την οικογένειά της.... Με το κεφάλι ψηλά και πρόσωπο τραχύ σαν πέτρα, μοιάζει με ακλόνητο βράχο που όσες επιθέσεις και αν δεχτεί, στέκει εκεί... πάντα περήφανη και δυνατή.» (Στέλλα Μουζακιώτου)





Η δυναμική
εκδοχή της
κατοχικής
μάνας, που
παραμένει
όρθια, αλύγιστη,
αλλά και
ανθρώπινη
υπογραμμίζεται
από τα τεράστια
μάτια, το
αγέρωχο βλέμμα
και την
επιμήκυνση του
λαιμού, που
φανερώνουν την
αντοχή στα
βάσανα, την
αδάμαστη
στάση.



Τάσος: «Κατοχική μάνα»

Η αγάπη αντικαθιστά το φαγητό



Αντώνης Κανάς: «Η μάνα»



Βάσω Κατράκη:
«Πείνα»



Ορέστης Κανέλλης:
«Μάνα με παιδί»
(Σπουδή σε κάρβουνο)



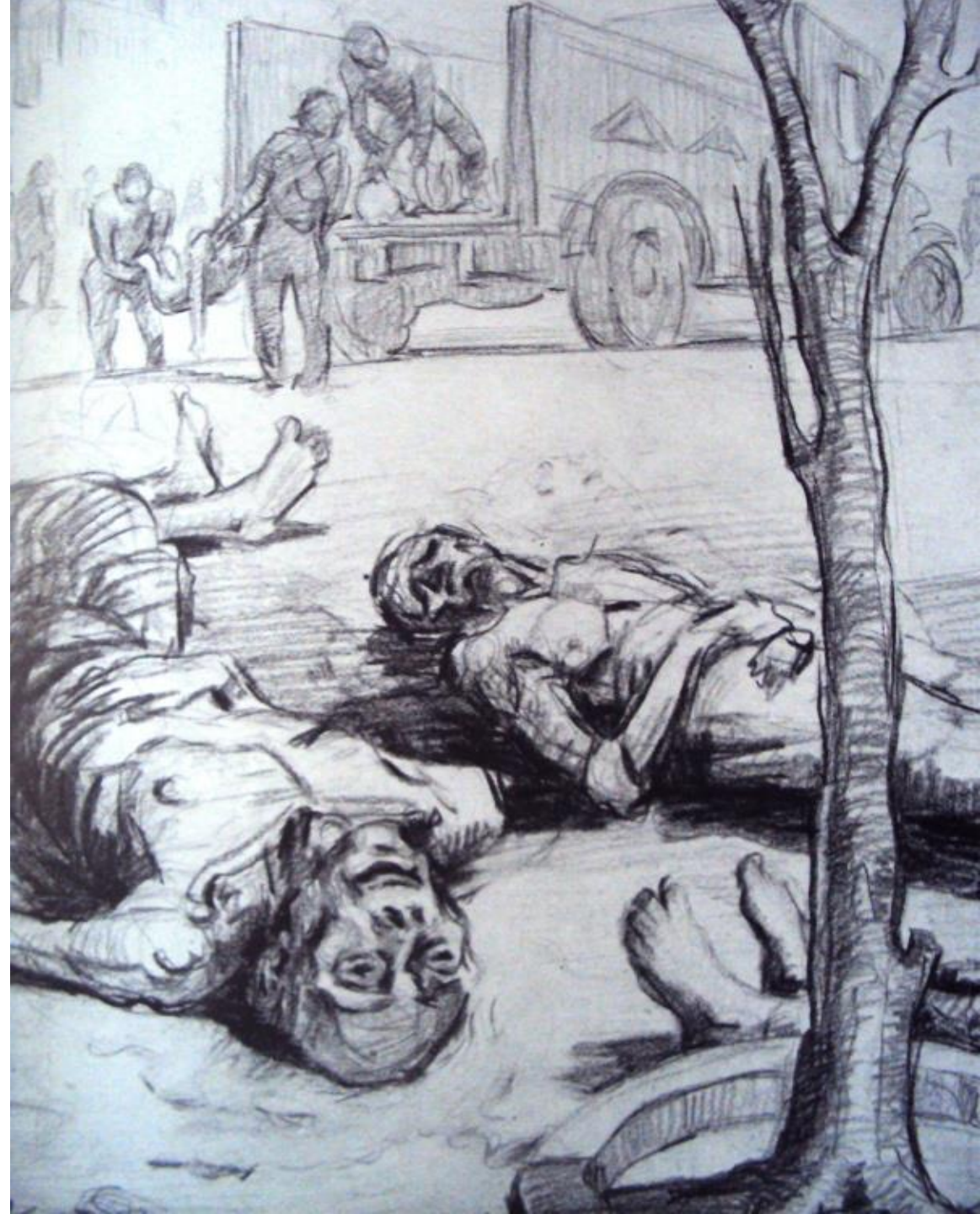
Ορέστης
Κανέλλης:
«Μάνα με παιδί»
(Σπουδή σε κάρβουνο)



Ορέστης
Κανέλλης:
«Πείνα»
(Σπουδή σε κάρβουνο)



Αντώνης Κανάς
«Νεκροί της πείνας»,
κάρβουνο





Βάλιας
Σεμερτζίδης

Παιδί του 1941

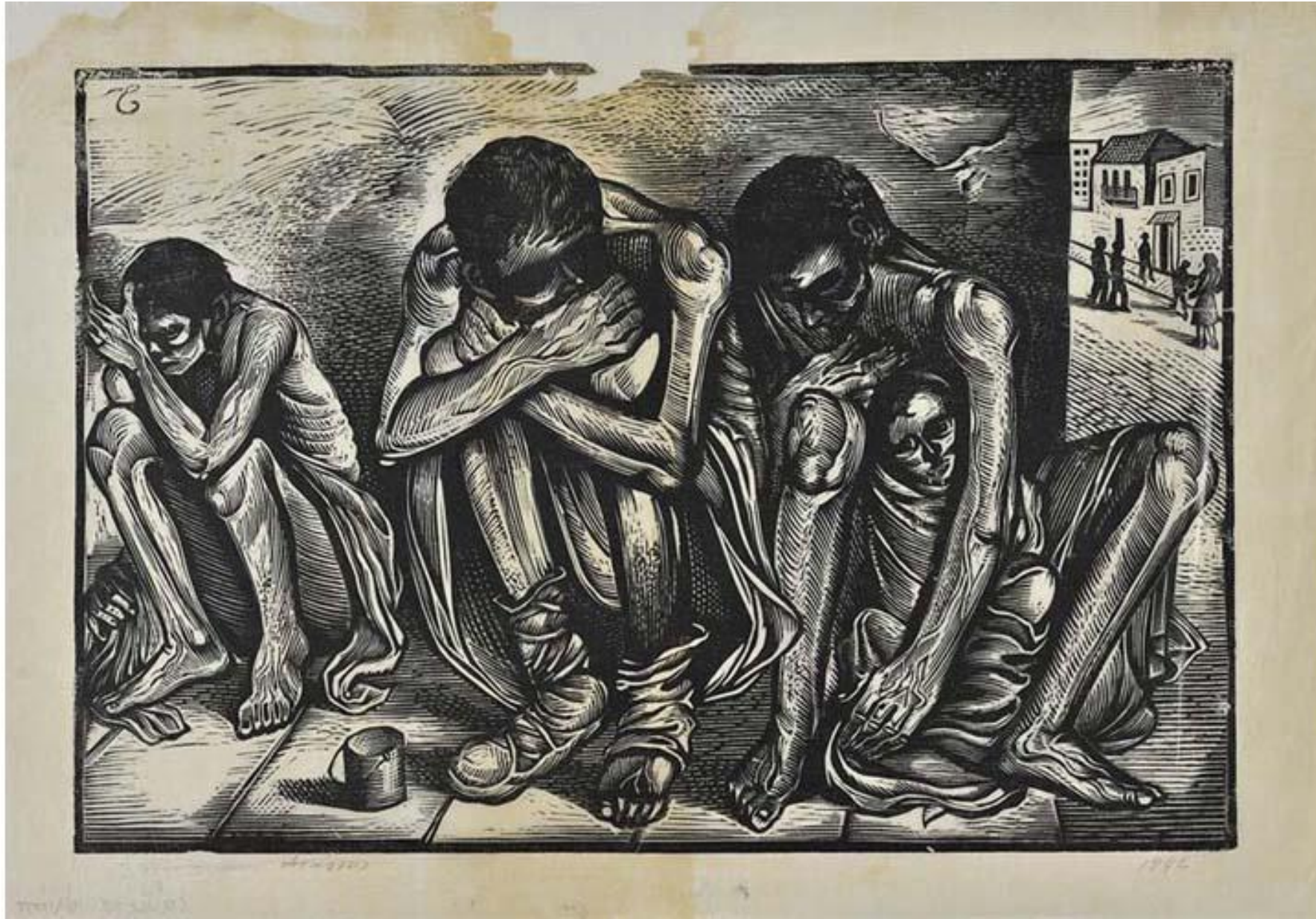


«Παιδιά της πείνας», 1942

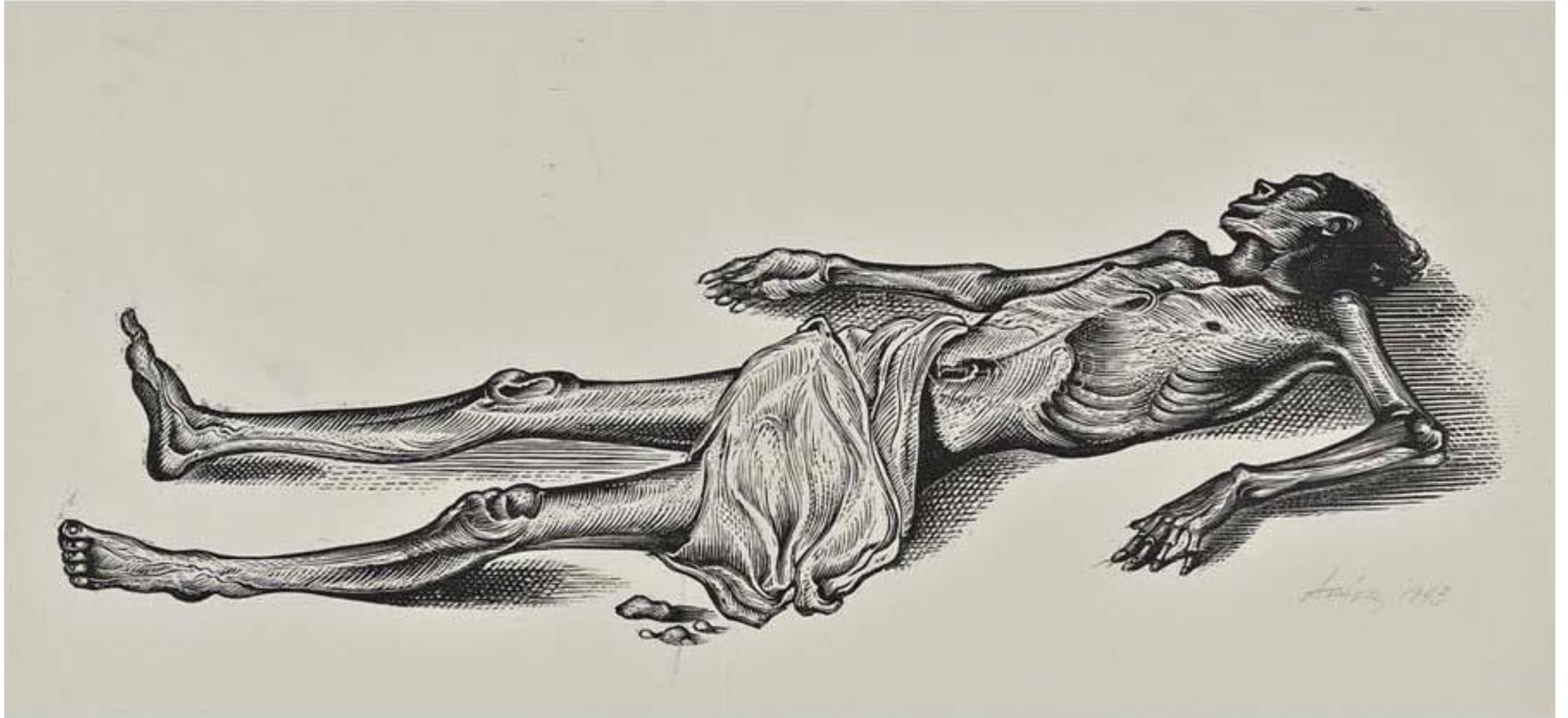
Α. Τάσος: «Πείνα», 1943



Α. Τάσσος: «Πείνα», 1943



Τάσσος: «Πείνα»



Θεοδόσης Παπαχαραλάμπους: «Πείνα»



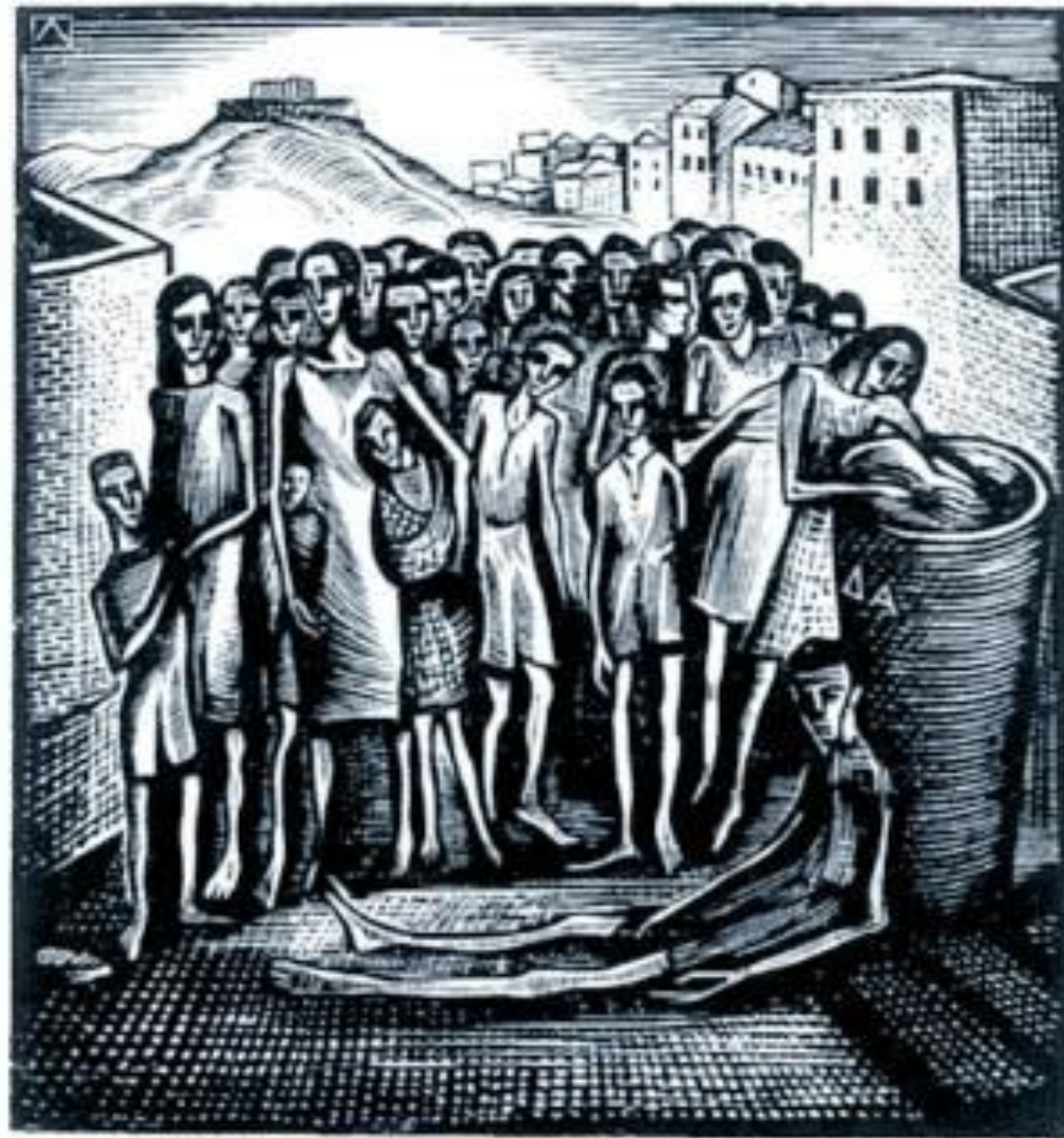
Ηλίας Φέρτης,
Οι νεκροί της
πείνας, λάδι σε
μουσαμά



Βάσω Κατράκη: «Σκηνή από την Κατοχή»



Λουκία Μαγγιώρου
«Πείνα στην Κατοχική»



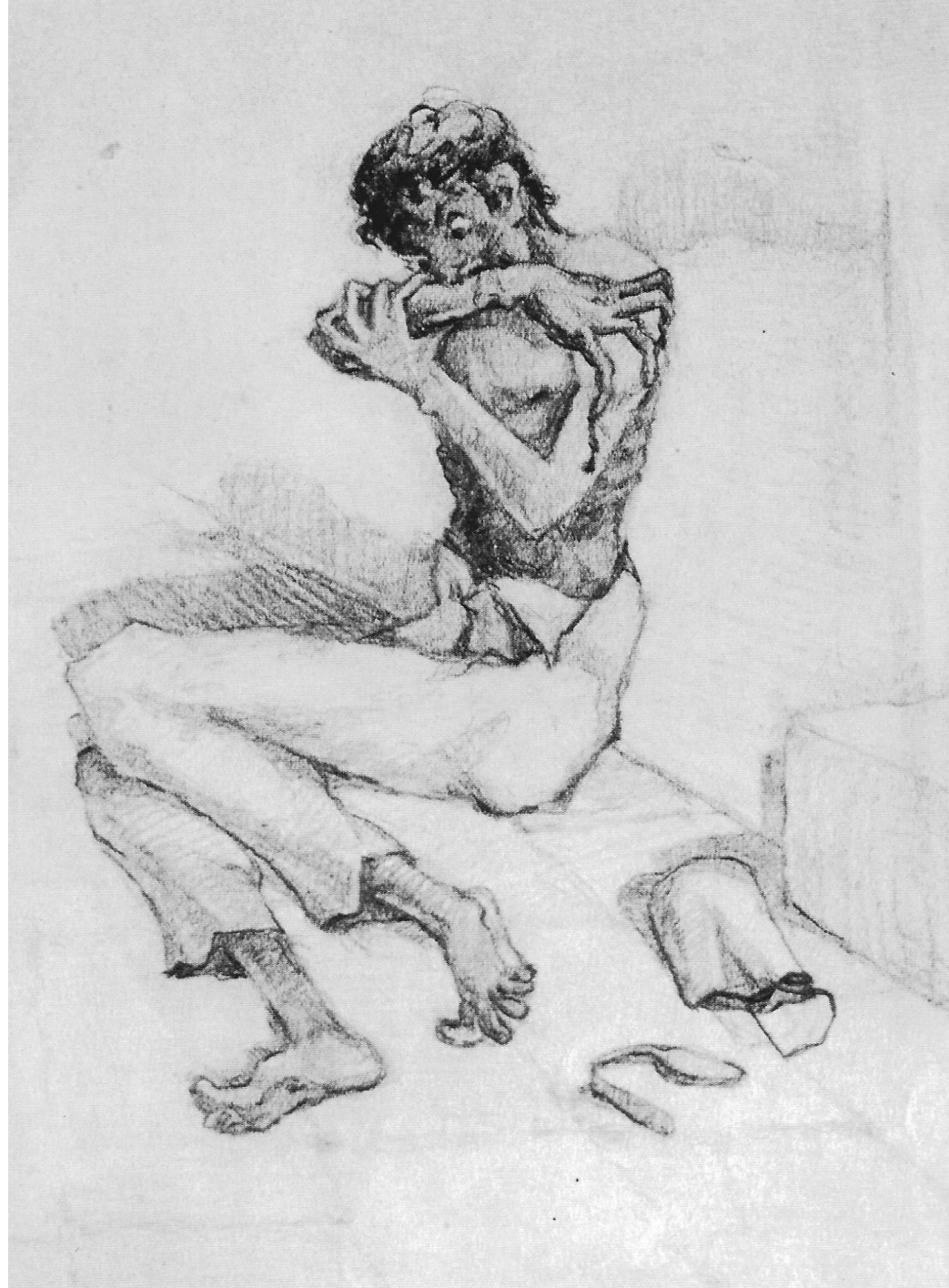
Θεόδωρος Δρόσος:
«Πείνα», Λάδι σε
μουσαμά



Αλέξανδρος Αλεξανδράκης: «Κατοχική πείνα»



Λορέντζος
Καρπαθάκης:
«Πείνα»



Αντώνης
Κανάς:
«Κατοχή»,
1943

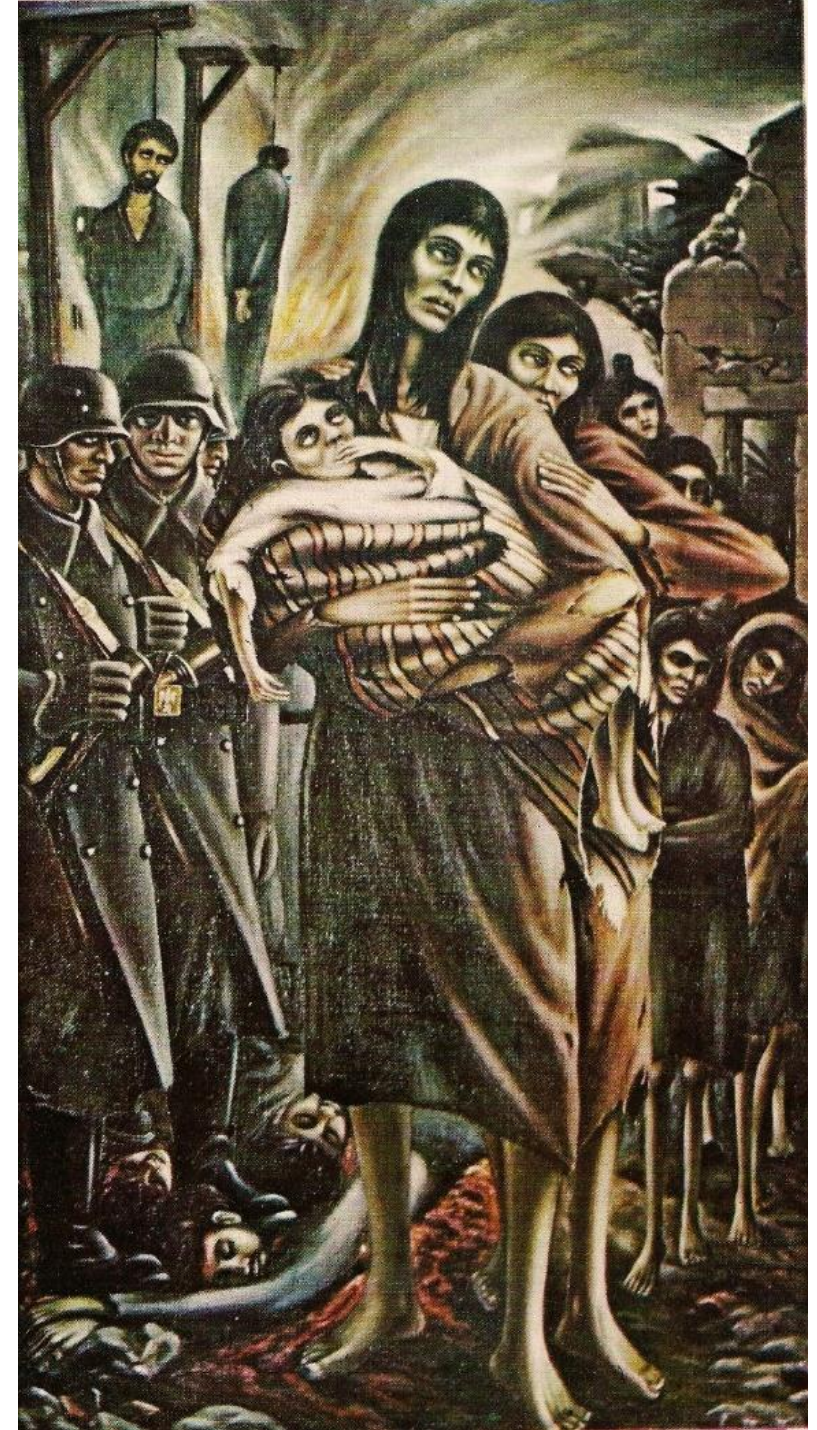


Βάσω Κατράκη: «Θε μου τι να
γίνηκαν της γης οι αντρειωμένοι»
(Ο θρήνος της μάνας)



ΘΕ ΜΟΥ ΚΑΙ ΤΙ ΝΑ ΓΙΝΗΚΑΝ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΟΙ ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΙ

Έλκης Κεραμιδάς: «Κατοχή»





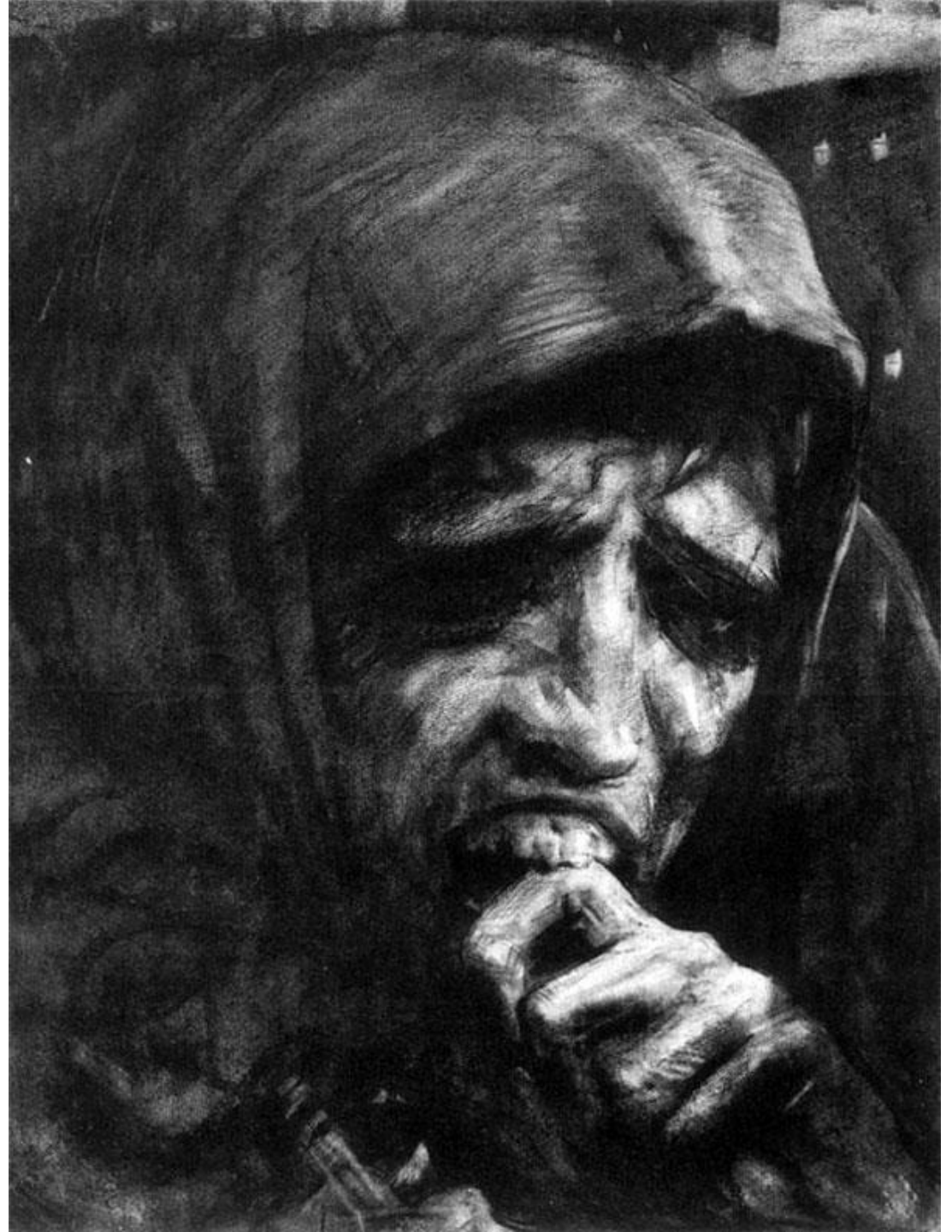
Εμμανουήλ Ζέππος: «Κατοχή»

- Με βυζαντινά στοιχεία
- Η σωριασμένη μορφή σαν τον Χριστό.

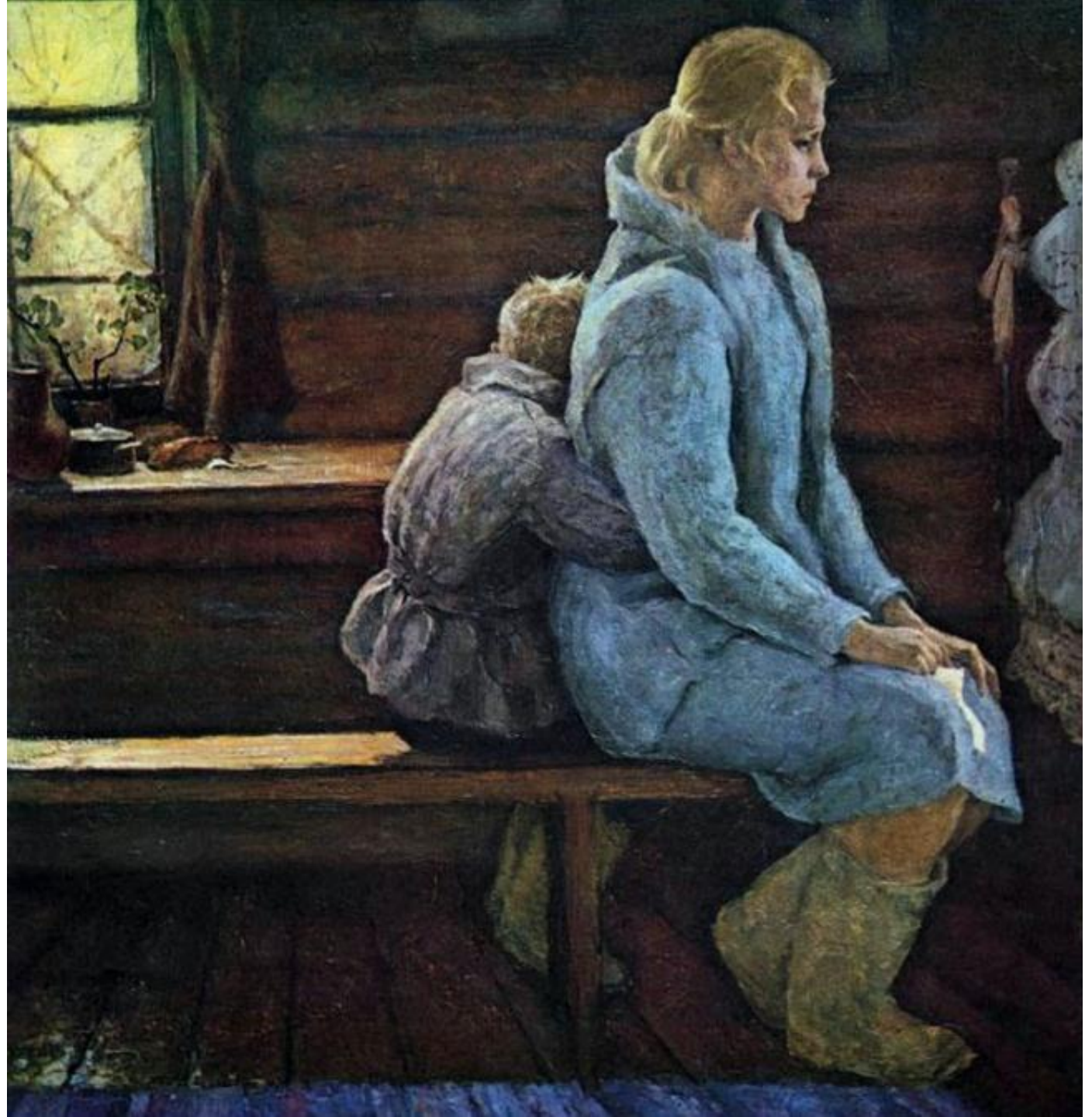
Βάσω Κατράκη: «Κηδεία στην Κατοχή»



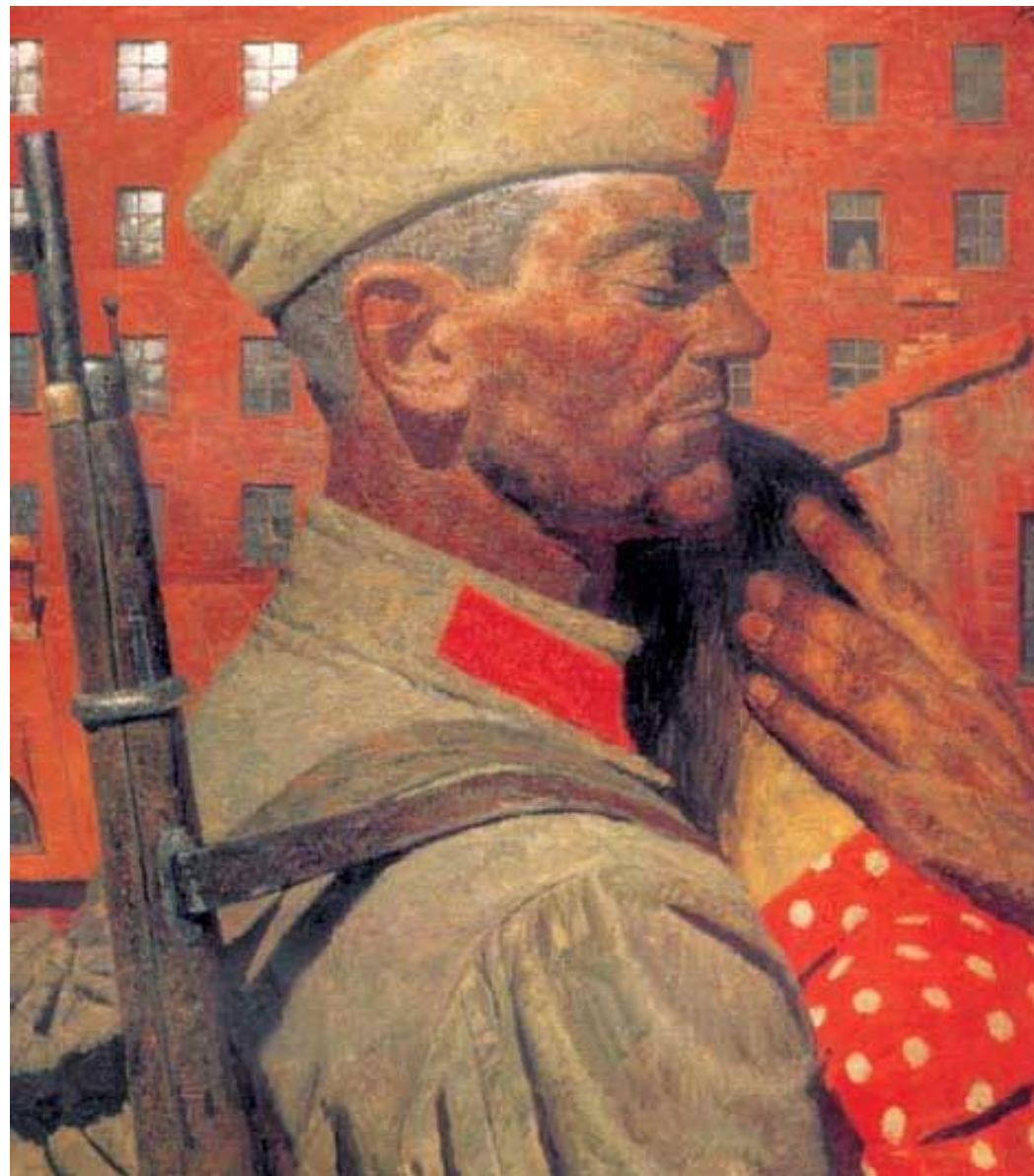
Ι. Glazunov: «Πείνα»



Β. Nemenskiy: «Το
τελευταίο γράμμα»,
1943



G. Korzhev:
Αποχαιρετισμός, 1941



G. Korzhev: «Μάνα» (μετά τον πόλεμο)



Y. Igoshev:
«Περιμένοντας
ακόμα το γιο
της» (μετά τον
πόλεμο)



Josef Scharl: «Η σφαγή των αθώων», 1942

- Γερμανο-Εβραίος ζωγράφος που διέφυγε στις ΗΠΑ το 1939 με τη βοήθεια του Αϊνστάιν.



Georges Rouault: «Homo Homini Lupus» ή «Ο κρεμασμένος»

- «Ο άνθρωπος είναι λύκος για τον άνθρωπο», 1944

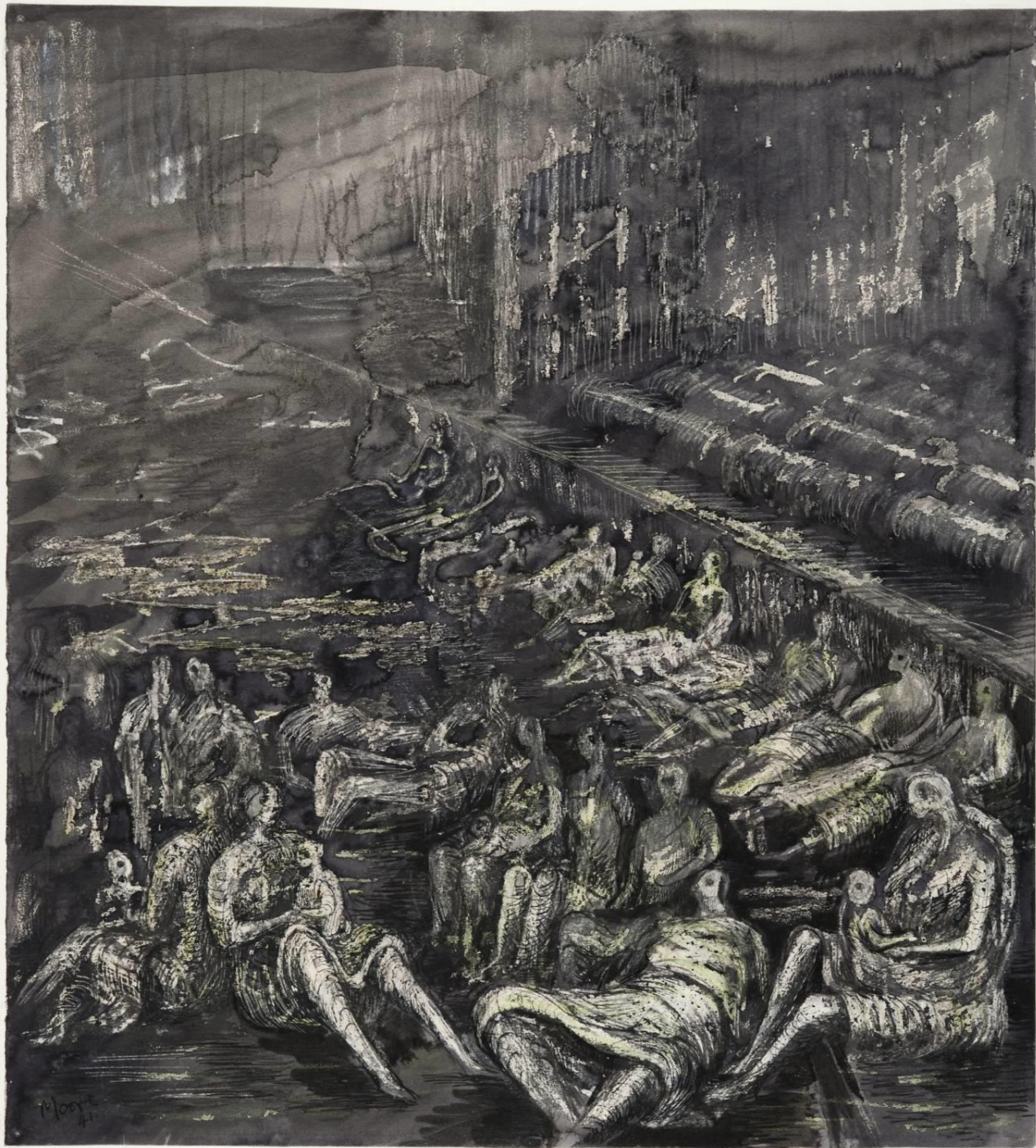


Χένρυ Μουρ (1898-1986) : «Καταφύγιο στο μετρό» 1940-41



Από τα γνωστότερα έργα του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, τα σχέδια και οι υδατογραφίες του Χένρυ Μουρ, για τους Λονδρέζους στα καταφύγια κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών. Ξεκίνησε με δική του πρωτοβουλία, αλλά εν συνεχεία προσλήφθηκε από την Επιτροπή Καλλιτεχνών Πολέμου και συνέχισε ως εντεταλμένος ζωγράφος. Η Επιτροπή από το 1939 έως το 1945 απέκτησε μια συλλογή από 5.570 έργα, που παρήγαγαν περισσότεροι από 400 καλλιτέχνες





Τζων Μίλτον: «Στα περίχωρα», 1941

Ο ίδιος, παιδί στον
πόλεμο, μεταφέρει τις
εμπειρίες του από
τους βομβαρδισμούς,
κοιτάζοντας προς τον
θεατή.



«Βομβαρδισμένη πόλη και αυτοπροσωπογραφία», 1941



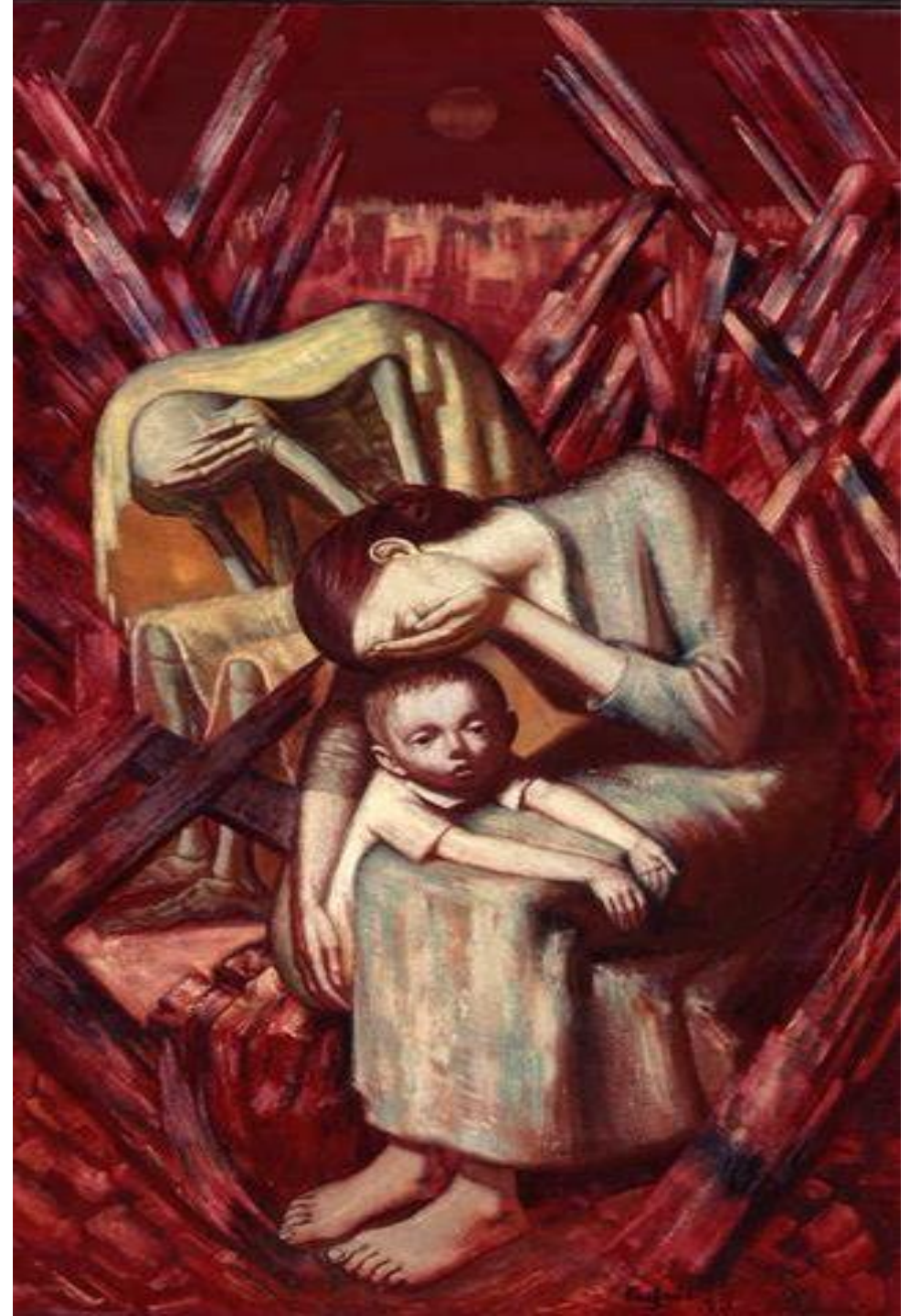


Τζων Μίλτον (John
Minton, 1917-
1957):
«Ερήμωση», 1941



Wilhelm Lachnit: «Ο θάνατος της Δρέσδης», 1945

Γερμανός κομμουνιστής ζωγράφος από τη Δρέσδη, τη «Φλωρεντία του Έλβα». Στη διάρκεια της χιτλερικής διακυβέρνησης τα έργα του θεωρήθηκαν «εκφυλισμένα» και κατασχέθηκαν. Του απαγορεύτηκε να ζωγραφίζει. Κατ' ειρωνείαν, τα κατασχεμένα έργα του καταστράφηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά από τους ανελέητους βομβαρδισμούς των συμμάχων, που ισοπέδωσαν την πόλη, η οποία καιγόταν επί 7 μέρες με δεκάδες χιλιάδες θύματα αμάχους.



Wilhelm Lachnit: «Μάνα
και παιδί», 1945



Horst Strempele: «Νύχτα
πάνω από τη
Γερμανία», 1945-46
(τρίπτυχο)

- Γερμανός κομμουνιστής ζωγράφος, κατέφυγε στη Γαλλία (αρχικά στο Παρίσι και μετά τη γερμανική κατοχή στη Ν. Γαλλία (καθεστώς Βισύ), όπου αρχικά φυλακίστηκε και εν συνεχεία στάλθηκε στη Γερμανία, όπου τοποθετήθηκε σε σώμα τιμωρημένων.





Η προσφορά των γυναικών στα μετόπισθεν

«Εργάτριες που παρασκευάζουν αλεξίπτωτα», 1947

Paraskeva Clark (Καναδός ζωγράφος)

«Διατήρηση εργασιών»



Evelyn Dunbar: «Γυναίκες του στρατού στο γαλακτοκομείο»

Η μόνη γυναίκα
ζωγράφος του πολέμου
στην υπηρεσία της
Αγγλικής κυβέρνησης.
Ζωγράφισε την
προσφορά των γυναικών.





«Στρατιωτικό ραφείο», 1943



«Φορώντας στολές προστασίας από τα αέρια»



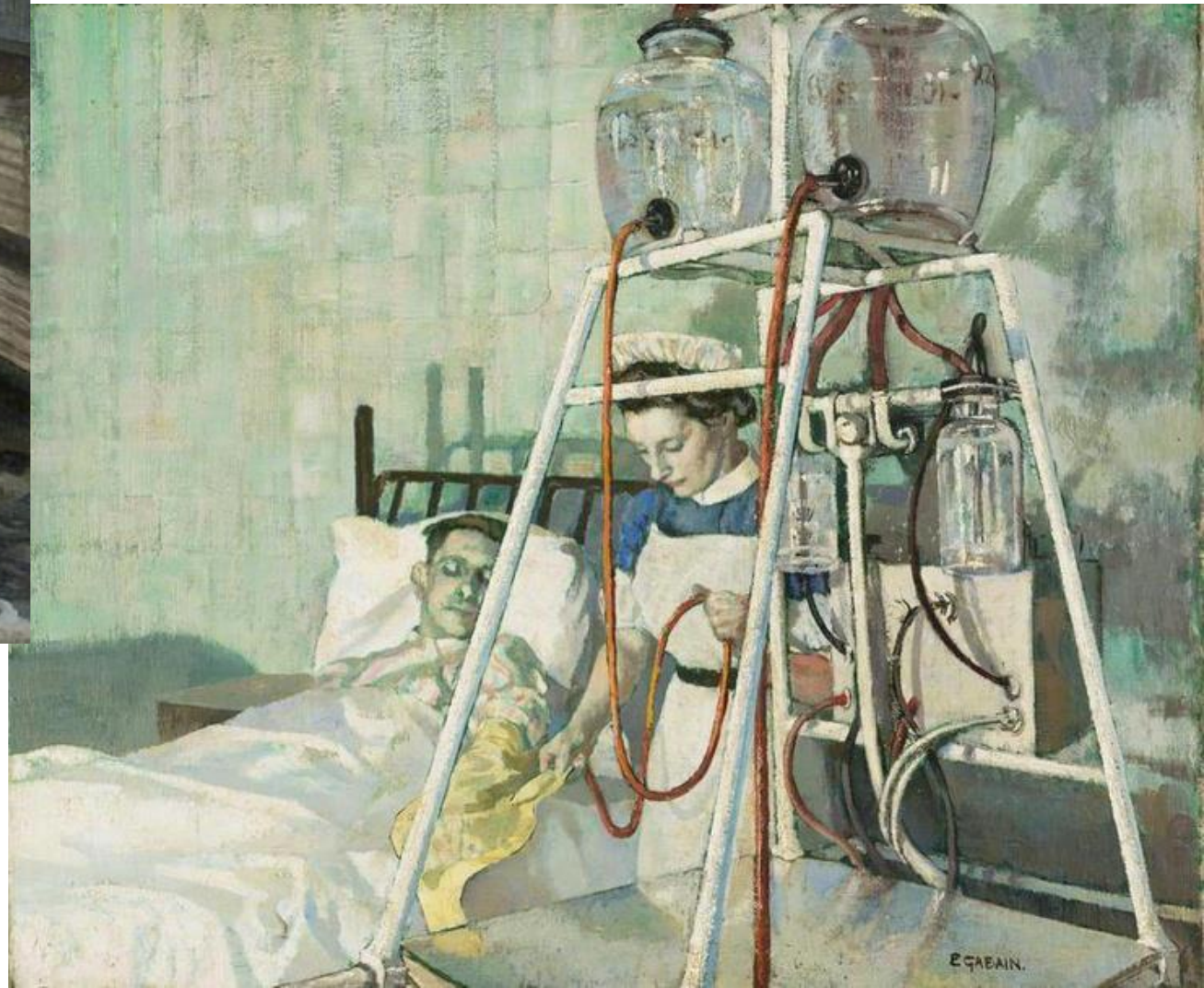
Κατάστημα (γυναικείο βοηθητικό σώμα αεροπορίας),
1944

Μετεωρολόγος (γυναικείο βοηθητικό σώμα αεροπορίας) 1944



«Νοσοκόμες κατασκευάζουν δίχτυα καμουφλάζ»







«Το νοσοκομείο St Thomas 1942»

Κώστα Γραμματόπουλου:
«Οι ηρωίδες του 1940»
(χρωμολιθογραφία – αφίσα)



Έκτορα Δούκα: «Οι γυναίκες της Πίνδου», 1940



ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

- Το θέμα της Αντίστασης αναπτύσσεται κατεξοχήν στην Ελλάδα
- Αποφασιστικός ο ρόλος της χαρακτηριστικής λόγω της δυνατότητας αναπαραγωγής
- Έντονα κοινωνική η λειτουργία της
- Τα έργα εκδίδονταν σε παράνομες εκδόσεις (κυρίως του ΕΑΜ) και αφίσες – η χαρακτηριστική έχει ακριβώς τη δυνατότητα της αναπαραγωγής - και έπαιζαν ρόλο ενθάρρυνσης του λαού (παράνομος τύπος, αφίσες, προκηρύξεις, παράνομα τυπογραφεία)
- «Αντιστασιακός ρεαλισμός» (Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον τεχνοκριτικό Μαρουδή σε ένα άρθρο του στον *Ριζοσπάστη* την 3η Μαρτίου του 1946 για τη ζωγραφική της Σελέστ Πολυχρονιάδη.)

- Το εργαστήριο του Κεφαλληνού τίθεται στην υπηρεσία της Αντίστασης - – εκεί η κύρια ευθύνη για τα παράνομα έντυπα και την εικονογράφηση των εφημερίδων τοίχου.
- Αρκετοί φοιτητές συνελήφθησαν, η Λόλα Βαρβέρη και κάποιοι άλλοι οδηγήθηκαν στα κρεματόρια του Νταχάου.
- Πλήθος καλλιτεχνών από το ίδιο φυτώριο υπηρέτησαν την Αντίσταση με το έργο τους (Α. Τάσσος, Βάσω Κατράκη, Λουκία Μαγγιώρου, Μέμος Μακρής, Χρήστος Δαγκλής, Σελέστ Πολυχρονιάδου, Αγήνωρ Αστεριάδης, Ορέστης Κανέλλης, Γιώργος Σικελιώτης, Βάλιας Σεμερτζίδης, Δημήτρης Γιολδάσης, Γιώργης Δήμου, Κώστας Γραμματόπουλος, Άννα Κινδύνη, Γιάννης Στεφανίδης, Ασαντούρ Μπαχαριάν, Γ. Βελισσαρίδης κ.ά.)
- Ίδρυση ΕΑΜ Καλλιτεχνών με πολλούς καλλιτέχνες, όπως και το καλλιτεχνικό συνεργείο ΕΠΟΝ

- Στα καλλιτεχνικά έργα της εποχής αποτυπώνονται οι αντιστασιακές πράξεις, η αποφασιστικότητα, η εποποιία, αλλά και η τρομοκρατία από τα τάγματα εφόδου, τα βασανιστήρια, οι εκτελέσεις, οι θυσίες, το Δίστομο, τα Καλάβρυτα, η Κοκκινιά..
- Επίσης καλλιτέχνες αντάρτες στα βουνά: πορτρέτα ανταρτών, σκηνές από μάχες (Βάλιας Σεμερτζίδης, κ.ά., φωτογράφοι Μπαλάφας, Μελετζής, κ.ά.)
- Την Πρωτομαγιά του 1945, επέτειο της εκτέλεσης των 200 στην Καισαριανή, εκδόθηκε το λεύκωμα «Θυσιαστήριο της λευτεριάς» με πολλά έργα της διάρκειας του πολέμου – κατοχής.
- Η απελευθέρωση ενέπνευσε επίσης πολλούς καλλιτέχνες (σημαντικός όγκος έργων είτε με αξιοποίηση συμβολισμού είτε με απεικόνιση στιγμιотύπων).

Α. Τάσσος: «Διαδήλωση»



Δημήτρης Κατσικογιάννης: «Αντίσταση»



Βάλλιας Σεμερτζίδης: «Διαδήλωση κατοχής»





Δημήτρης Κατσικογιάννης: «Εξέγερση»

Βάλιας Σεμερτζίδης: «Διαδήλωση κατοχής»



Γιώργος Σικελιώτης:
«Μαθητική
διαδήλωση»



Lucy, et al.

Γιώργος Μανουσάκης: «Διαδήλωση»



Λουκία Μαγγιώρου:
«Αντάρτες»

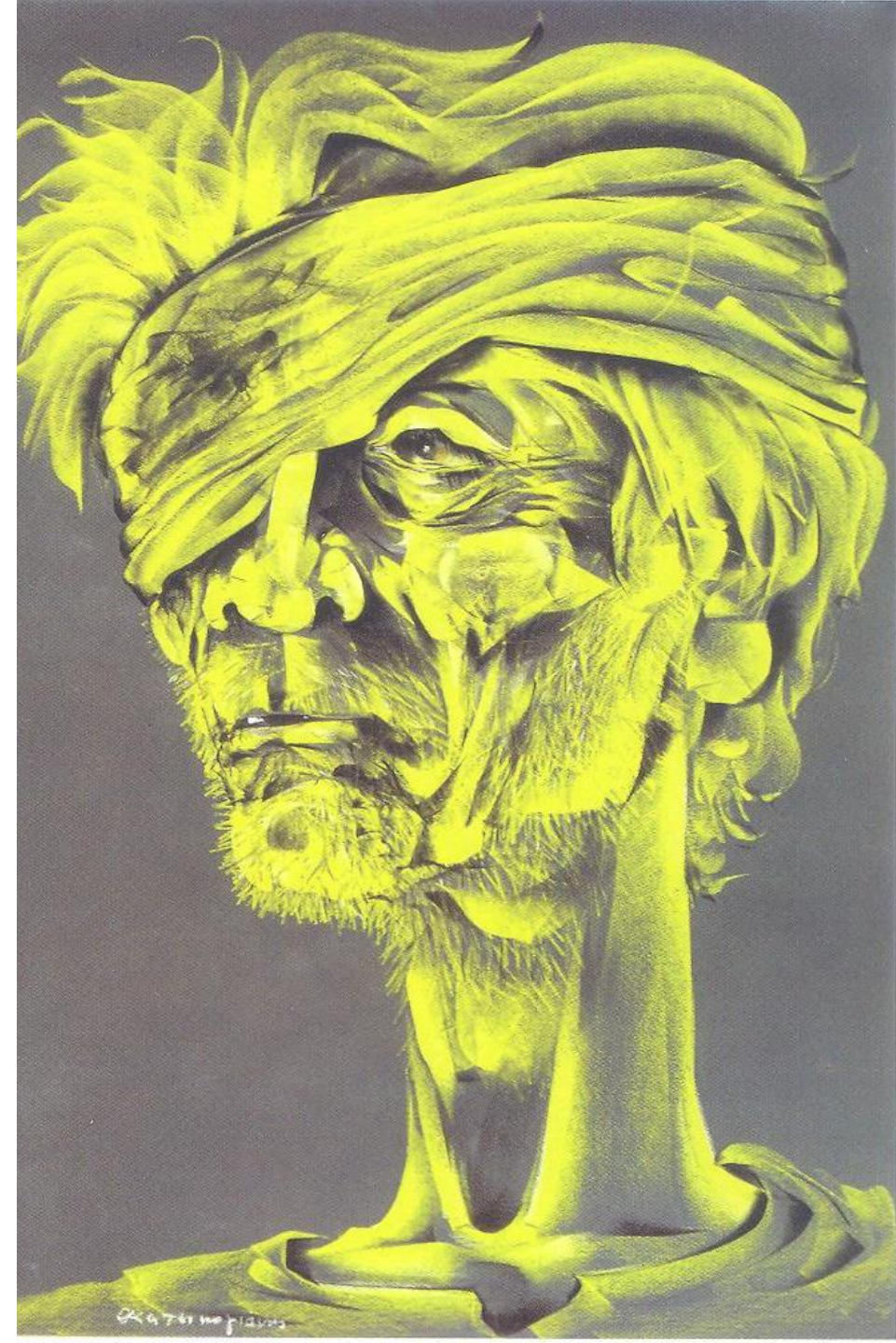


Δημήτρης Κατσικογιάννης: «Αντάρτισσα» «Αντάρτης»

- Η περηφάνεια
- η αποφασιστικότητα

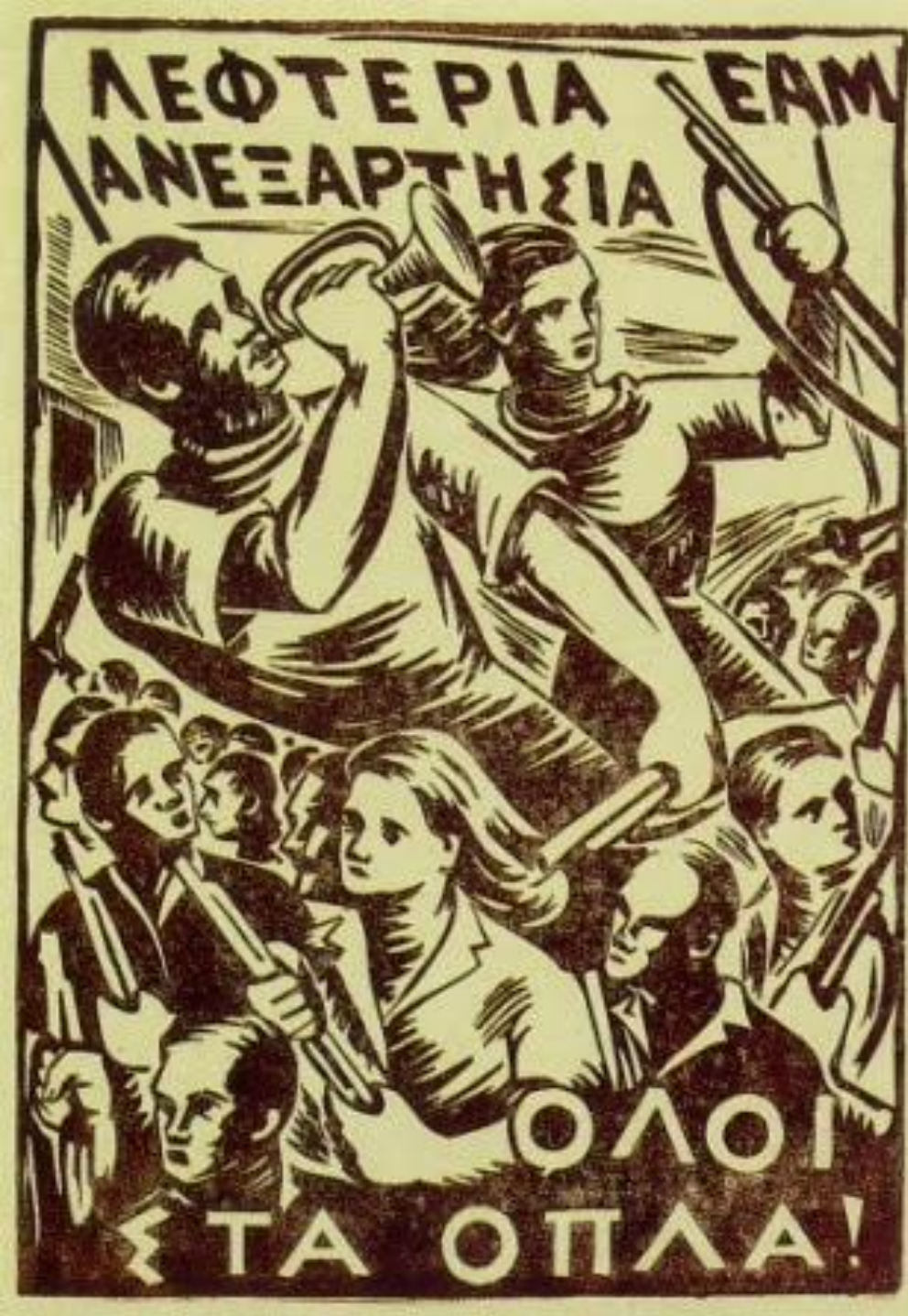


Δημήτρης Κατσικογιάννης: Άτιτλο (Αντάρτης)



Ηλίας Φέρτης: «Συνθήματα»

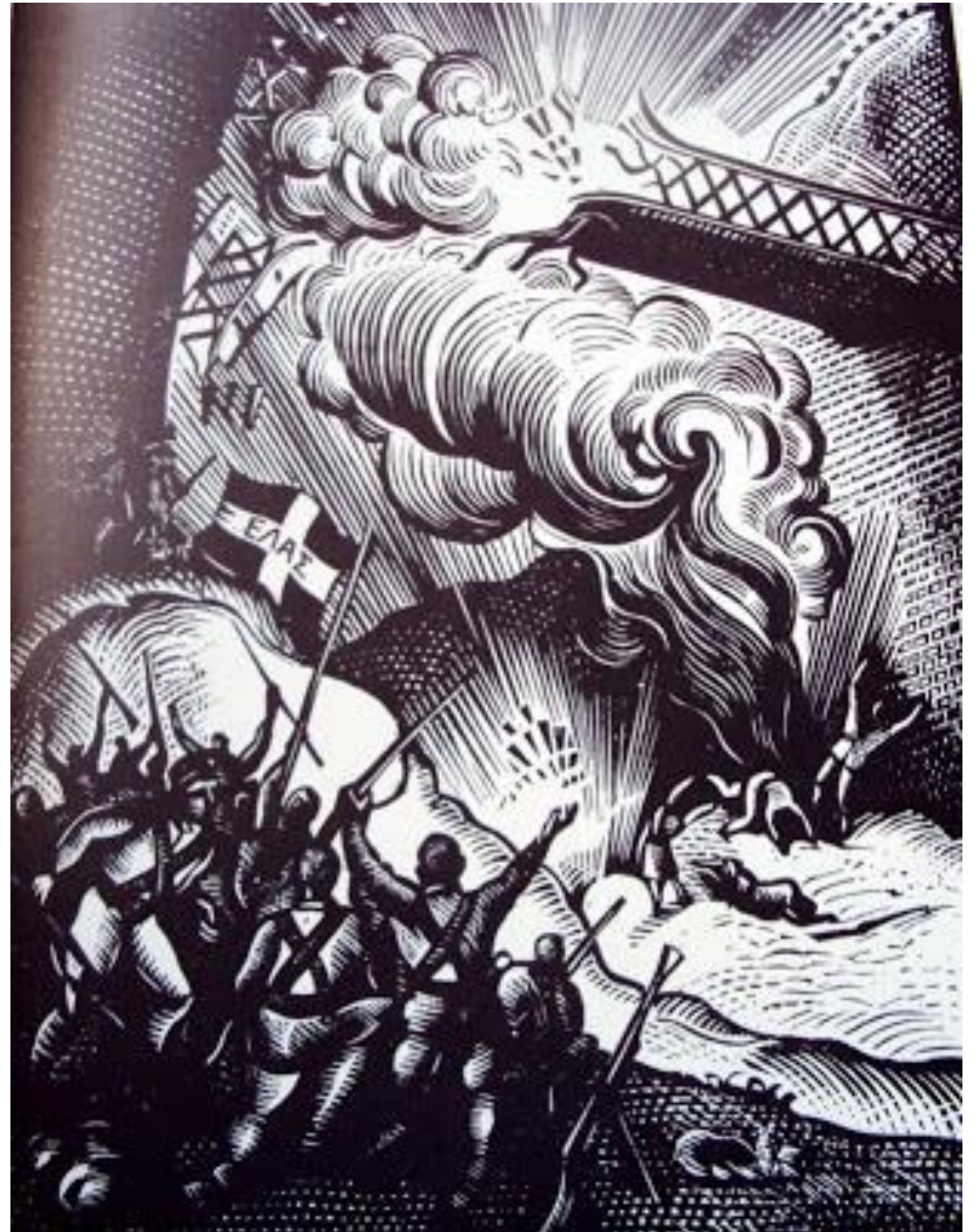




Τάσσοι: «Σαμποτάζ»



Τάσσοι: «Γοργοπόταμος»



Η ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ - ΠΡΟΔΟΤΕΣ

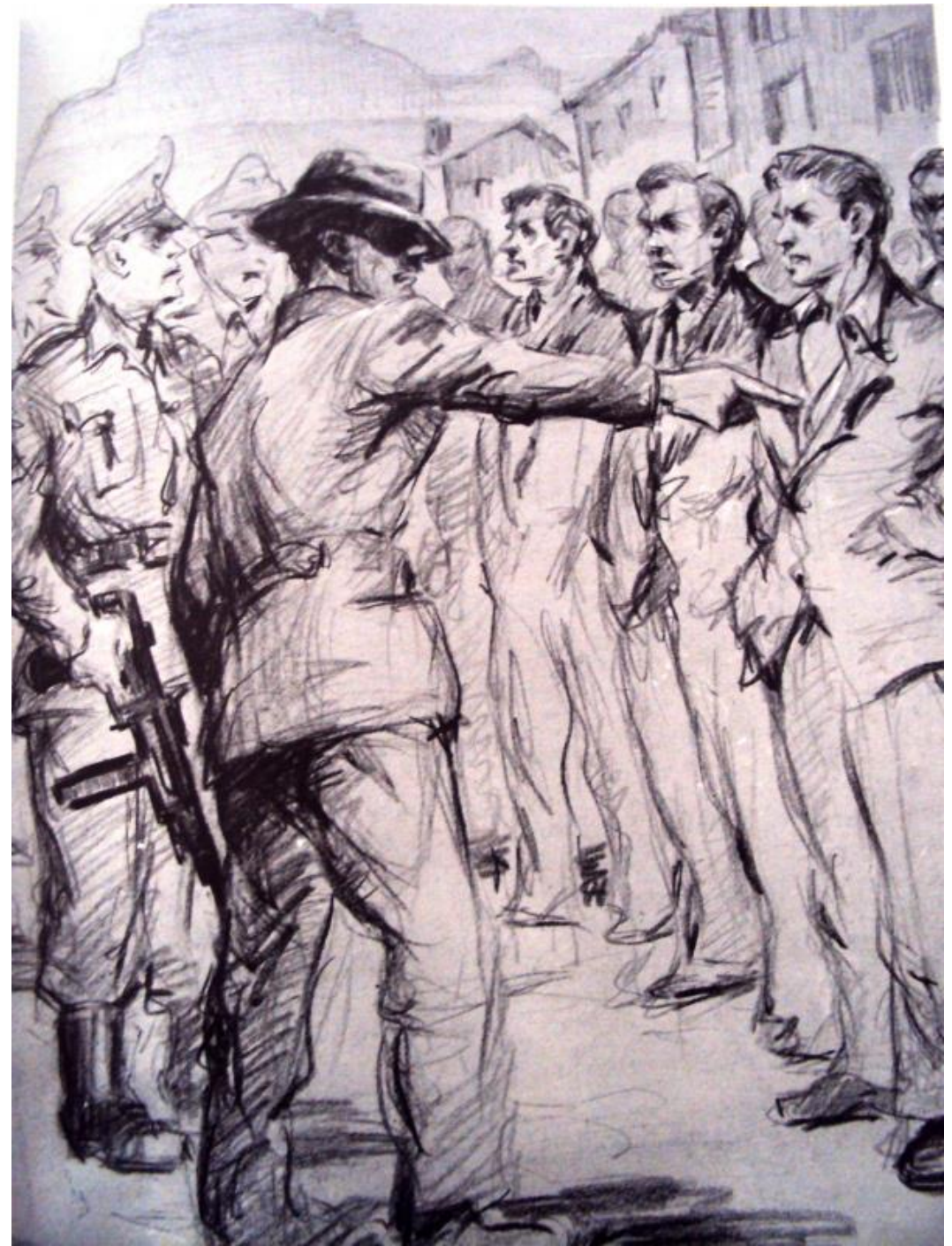
Αντώνης
Πολυκανδριώτης:
«Ο προδότης»



Γιώργος Σικελιώτης:
«Καταδότης»



Αντώνης Κανάς: «Ο χαφιές»



«ΑΝΤΙΠΟΙΝΑ»



Σπύρος Βασιλείου:
«Το ολοκαύτωμα
των Καλαβρύτων»

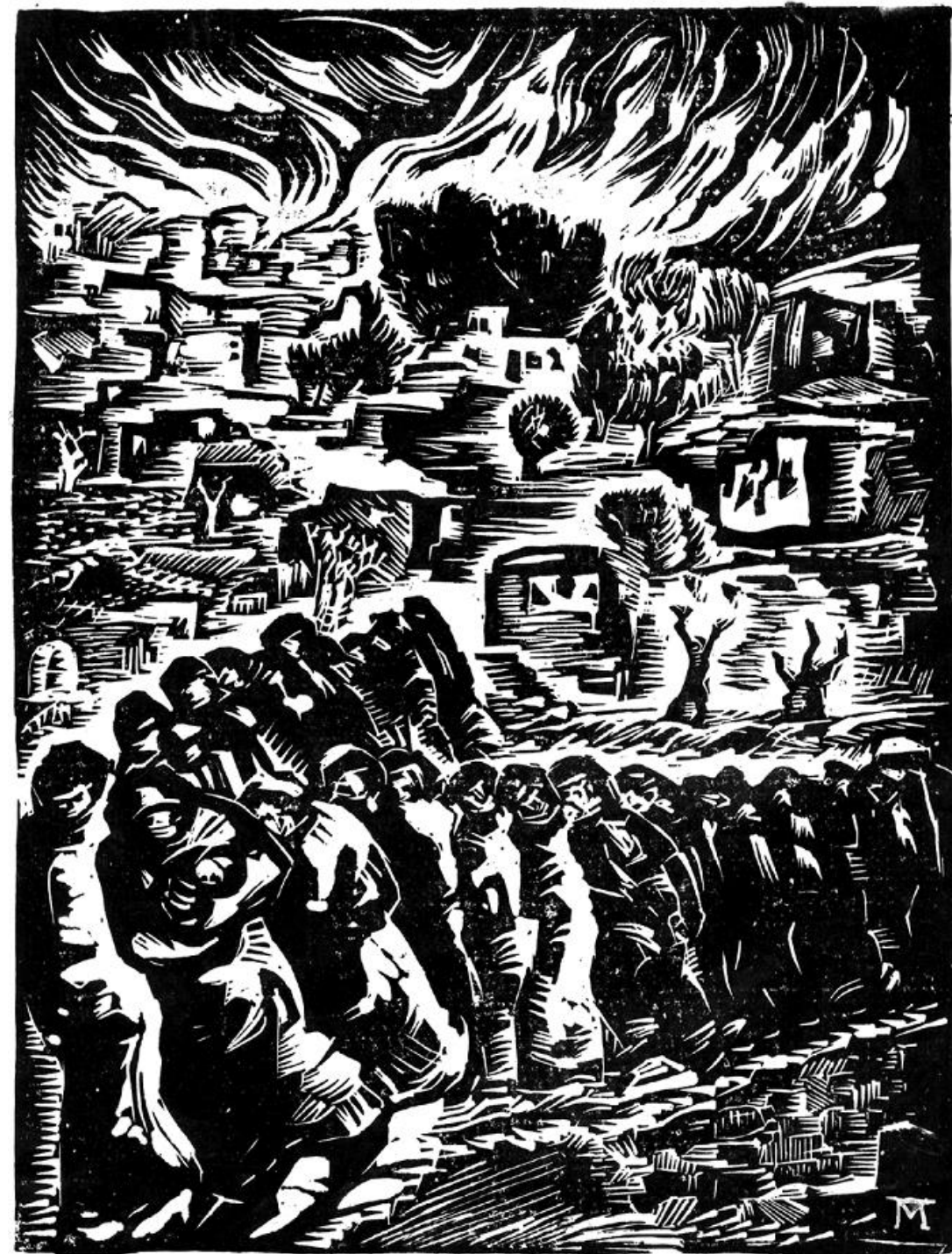
- Σπύρος Βασιλείου:
«Το ολοκαύτωμα των
Καλαβρύτων» (άλλη
εκδοχή)



Γ. Βελησσαρίδης: «Κατακαημένα Καλάβρυτα»
(Χαρακτικό από παράνομο λεύκωμα της Κατοχής)



Τάκης Μάρθας: «Το
Ολοκαύτωμα των
Καλαβρύτων»



Γιώργος Βελισσαρίδης: «Καλάβρυτα» (Θρήνος
για τη σφαγή) Μεγάλη Παρασκευή του '53, 1953



Τάσος
«Καλάβρυτα - Η
εκτέλεση»



Χρήστος Καπράλος:
«Καλάβρυτα»



Αλέξανδρου Κορογιαννάκη: «Σφαγές στο Δίστομο»



Βάσω Κατράκη:
«Βασανιστήρια»,
1945

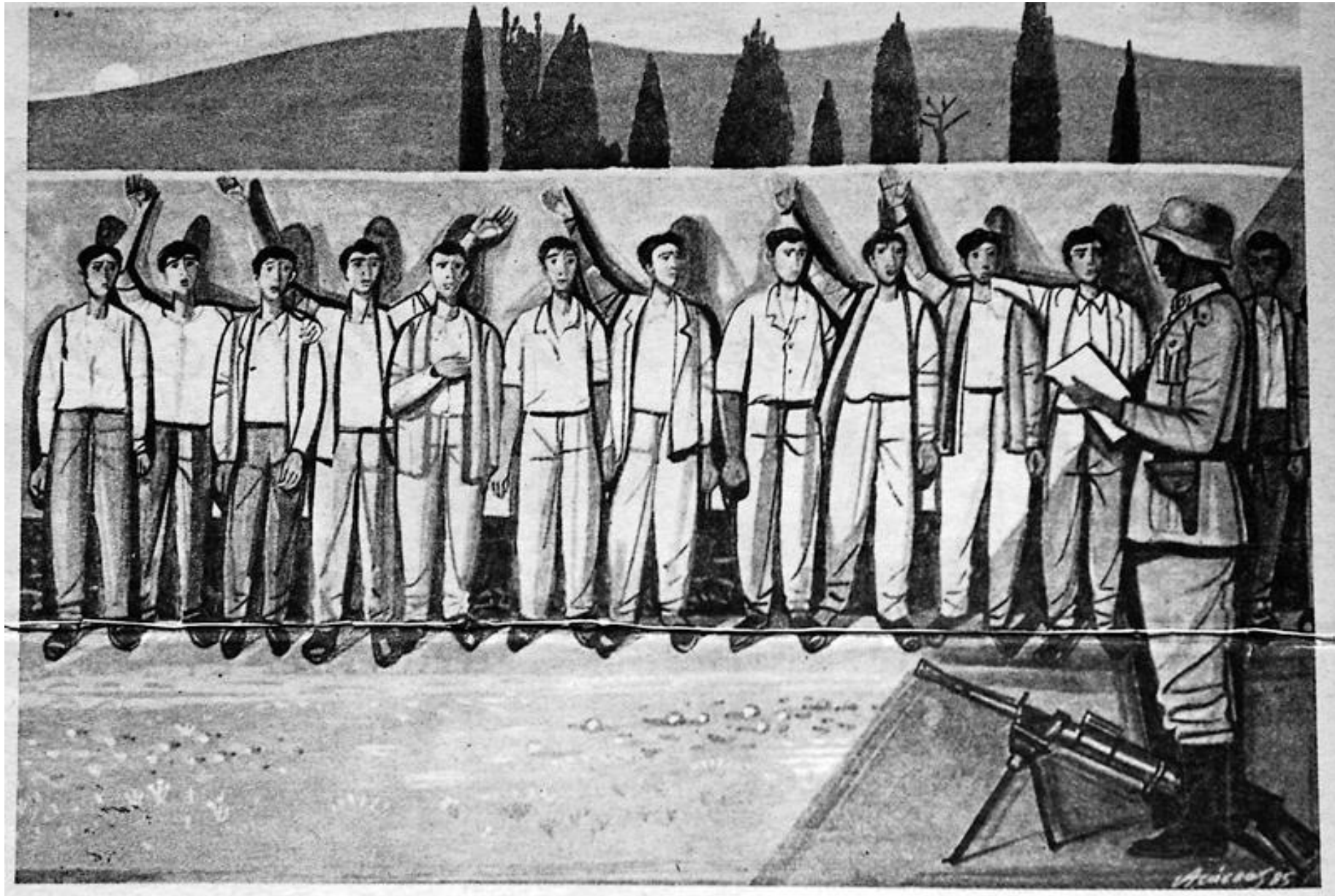


Κώστας Πλακωτάρης: «Μπλόκο στο Δουργούτι»



Κώστας Πλακωτάρης: «Αντίποινα»

Τάσος: «Καισαριανή»



Αντώνης Πολυκανδριώτης: «Κρεμάλες», μελάνι



Αντώνης
Πολυκανδριώτης:
«Εκτελέσεις»,
μελάνι



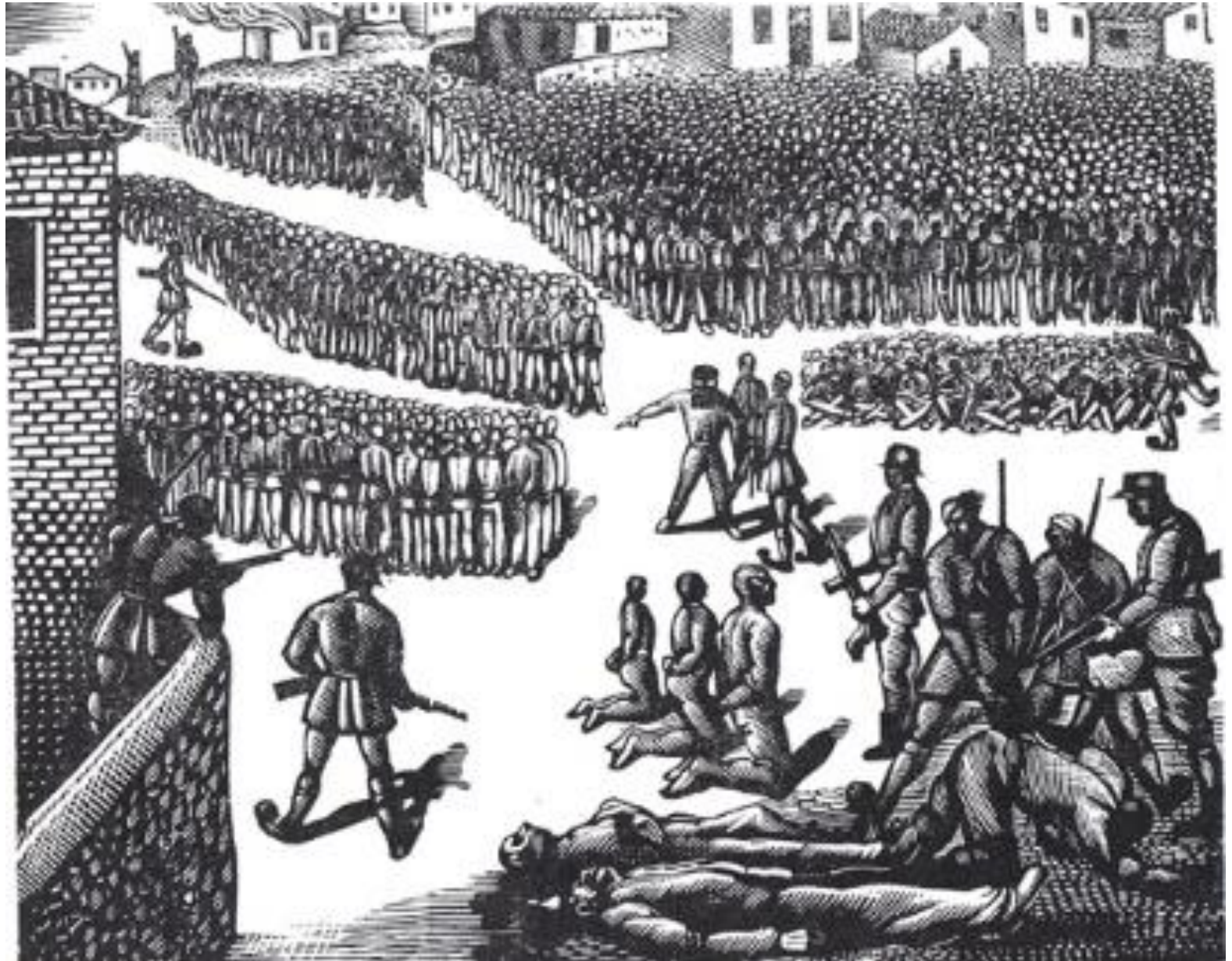
Ηλίας Φέρτης: Βασανιστήρια, τέμπερα



Ηλίας Φέρτης: «Γυναίκες
στο απόσπασμα»,
τέμπερα



Τάσσοι: «Μπλόκο Κοκκινιάς» από παράνομο λεύκωμα της Κατοχής



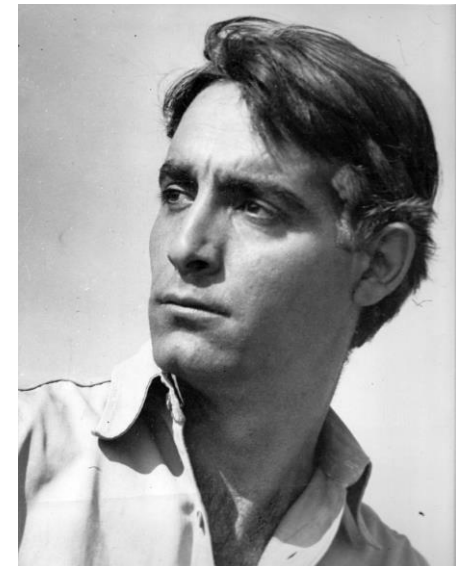
Τάσος: «Μπλόκο Κοκκινιάς»





Μιχάλης Νικολινάκος: «Το μπλόκο της Κοκκινιάς»

- Ο γνωστός ηθοποιός ήταν και εικαστικός καλλιτέχνης (ηθοποιός έγινε αργότερα), αλλά και αγωνιστής της Αντίστασης (ΕΑΜ).



Τάσσος: «Οι διακόσιοι στο θυσιαστήριο»
(ξυλογραφία, 1945)



Κώστας Μαλάμος: «Φευγιό»
(απ' το Κομμένο της Άρτας),
1948

- Η σφαγή 16 Αυγούστου 1943
- Η εξαφάνιση του χωριού (κάηκε) επειδή οι Γερμανοί θεωρούσαν ότι στήριζε τους αντάρτες.
- Συνολικά οι νεκροί της σφαγής ήταν 317 άτομα (εξοντώθηκαν 20 οικογένειες, εκτελέστηκαν 97 νήπια και παιδιά ηλικίας έως 15 ετών, θανατώθηκαν 119 γυναίκες). Διασώθηκαν 440 άτομα.



Κώστας Μαλάμος: «Φευγιό» (απ' το Κομμένο της Άρτας), 1946

«Όταν κάψανε το χωριό μας το 43 ήμουν 12 χρονών. Κρύφτηκα με την αδερφή μου σε ένα χαντάκι. Αργότερα βρήκα τον πατέρα μου νεκρό με τον μικρό αδερφό μου. Από μια οικογένεια 15 ατόμων μονάχα εμείς οι δυο μείναμε. Οι Γερμανοί εκείνη την μέρα φορούσαν λευκές ποδιές σαν χασάπηδες.»



Κώστας
Μαλάμος: «Μετά
την εκτέλεση»
1945



Κώστας Μαλάμος:
«Ξεκλήρισμα», 1946



Τάσσο: «Η απελευθέρωση της Αθήνας»





10 Οκτώβρη 1944 Η Απελευθέρωση της Αθήνας

Βάσω Κατράκη:
«Η απελευθέρωση
της Αθήνας»



Γιώργος Βακιρτζής: «Η
απελευθέρωση των
Ελλήνων 1944-45»,
1977



Paul Colin: «Η απελευθέρωση»
(της Γαλλίας) 1944», 1966



V. Kostecky: «Η
επιστροφή»



Ένας προβληματισμός

- Ο πόλεμος αποδόθηκε εικαστικά κυρίως από τον ρεαλισμό και τη στρατευμένη τέχνη και όχι από τον μοντερνισμό και την καλλιτεχνική πρωτοπορία, που είχε πάρει άλλο δρόμο τόσο σε Ευρώπη και Αμερική όσο και σε Ελλάδα.
- Ο ανεικονισμός και το προσωπικό όραμα του καλλιτέχνη δεν μπορούσε να εκφράσει τη συλλογική συνείδηση και να επικοινωνήσει με το λαό, με τα μεγάλα πλήθη.
- Οι καιροί όμως απαιτούσαν να εκφραστεί η συλλογική συνείδηση, αλλά και να είναι το έργο τέχνης κατανοητό ειδικά στην απεικόνιση τόσο κρίσιμων συλλογικών αισθημάτων, γεγονότων, καταστάσεων.
- Ίσως η μεταπολεμική ζωγραφική στην Ευρώπη επηρεάστηκε έμμεσα από την πολεμική εμπειρία και τη ναζιστική απειλή, οδηγούμενη σε εκφυλιστικές ημι-άμορφες περιγραφές (π.χ. Μπέικον) ή σε αποστεωμένες φιγούρες (π.χ. Τζακομέτι).

Ελάχιστα τα μοντέρνα έργα που μίλησαν για τον πόλεμο

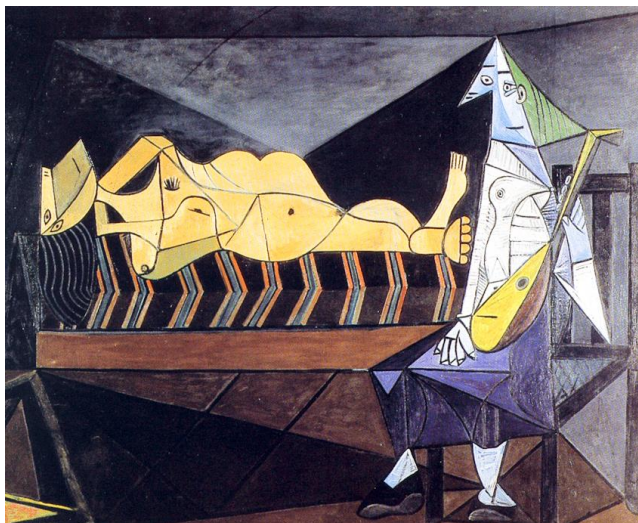
- Με την εξαίρεση της «Γκουέρνικα», που γεννιέται στην περιφέρεια του πολέμου (1937) (βέβαια, ο βομβαρδισμός της πόλης έγινε από Γερμανούς και Ιταλούς εθελοντές – με εντολή του Ράιχ), ούτε ο ίδιος ο Πικάσο (που θεωρούσε ότι η ζωγραφική είναι όπλο και αντίσταση ενάντια στους εχθρούς) μπόρεσε να ξανακάνει κάτι παρόμοιο, μολονότι βρισκόταν περιορισμένος στο εργαστήριό του στο Παρίσι και απειλούμενος από την Γκεστάπο.



Πικάσο: «Η σερενάτα της αυγής», 1942

- Ένας μουσικός παίζει στην Αφροδίτη
- Προσωποποιεί την άρνηση να συμβιβαστεί με την κυβέρνηση του Βισύ.
- «Δεν ζωγράφισα τον πόλεμο: αυτό το έργο απηχεί τους κινδύνους, τη βία και τους φόβους»





- Παραλλαγή του «Η Αφροδίτη μ' έναν μουσικό» του Τισιανού (1550) [Ο Πικάσο συνήθιζε να παραλλάσσει έργα παλαιότερα με σκοπό να ανατρέψει το «μήνυμά» τους]
- Το ένα έργο είναι ρομαντικό και ευχάριστο, με μια αίσθηση πολυτέλειας (χρώματα, σχήματα).
- Το έργο του Πικάσο είναι παγερό, γεωμετρικό, λιγότερο συναισθηματικό.
- Η Αφροδίτη μοιάζει σφιγμένη και αναστατωμένη, ο μουσικός απρόθυμος, ενώ το δωμάτιο είναι μελαγχολικό με μια ατμόσφαιρα φυλακής. Η αλλαγή της διάθεσης είναι αποτέλεσμα του πολέμου.

Πάμπλο Πικάσο:
«Νεκρή φύση και
νεκροκεφαλή», 1945

- Πράσα, κανάτα μπροστά στο παράθυρο και νεκροκεφαλή



Πάμπλο Πικάσο: Νεκρή
φύση: Νεκροκεφαλή
και κανάτι», 1945

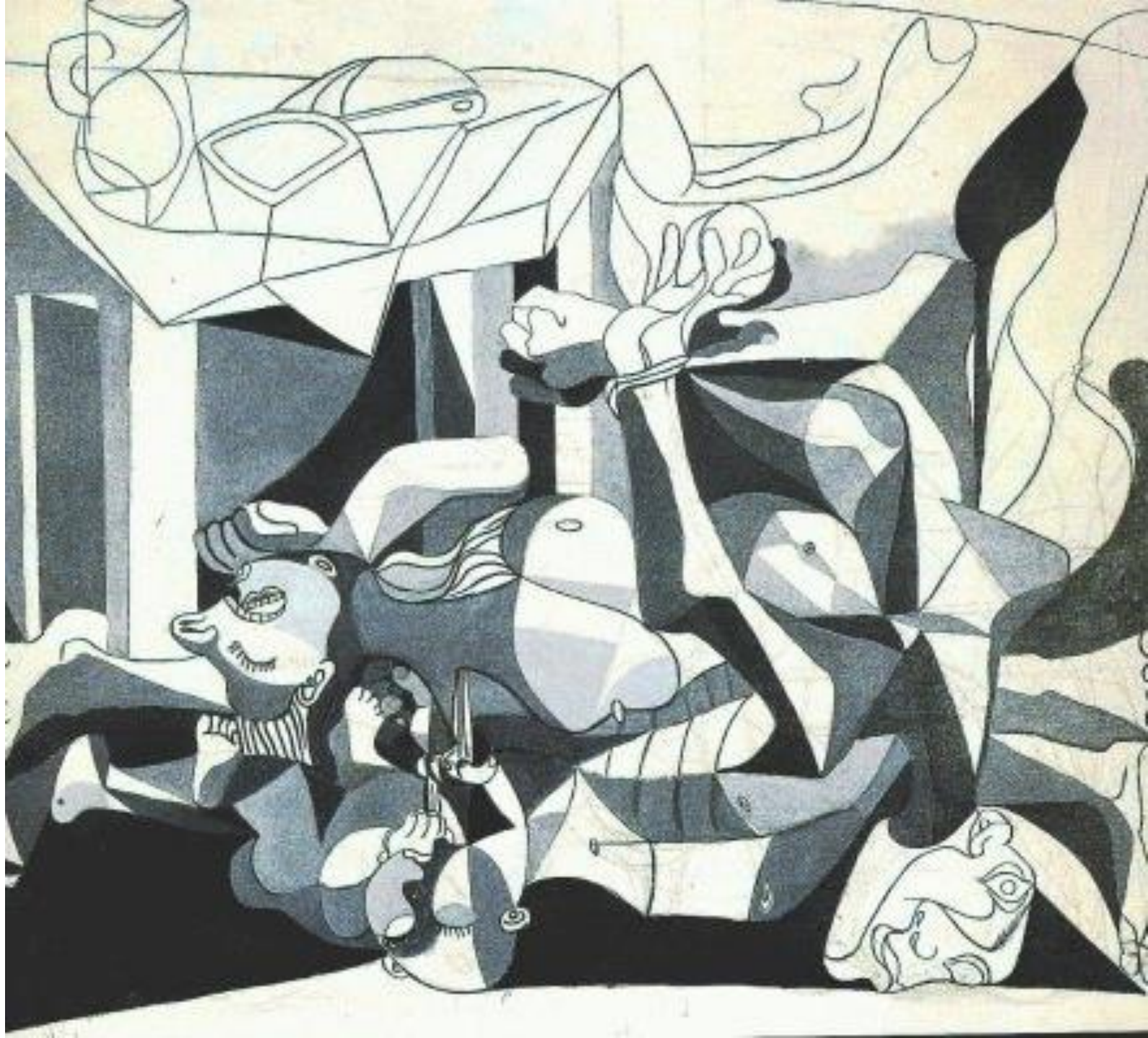


Πάμπλο Πικάσο:
«Νεκρή φύση με
αχινοούς», 1946



Πικάσο: «Ομαδικός τάφος» (Le Charnier), 1945, μνήμη των νεκρών

- Μοιάζει με την «Γκουέρνικα»
- Παρουσιάζει την εξόντωση μιας οικογένειας (Εβραίων) από τους Ναζί – καταγγελία των θηριωδιών.
- Παρουσιάζεται μια γυναίκα, ένας άντρας, ένα παιδί – τα σώματα φτιάχνουν το σχήμα της πυραμίδας. Ξεχωρίζουν κυρίως τα κεφάλια, τα χέρια και τα πόδια. Η πόρτα μισάνοιχτη.
- Η επιλογή των χρωμάτων (άσπρο, μαύρο, γκριζο) επιτείνουν την αίσθηση ότι η ιστορία γίνεται σκοτεινή.





Magritte: «Ο μεγάλος πόλεμος II» 1964»

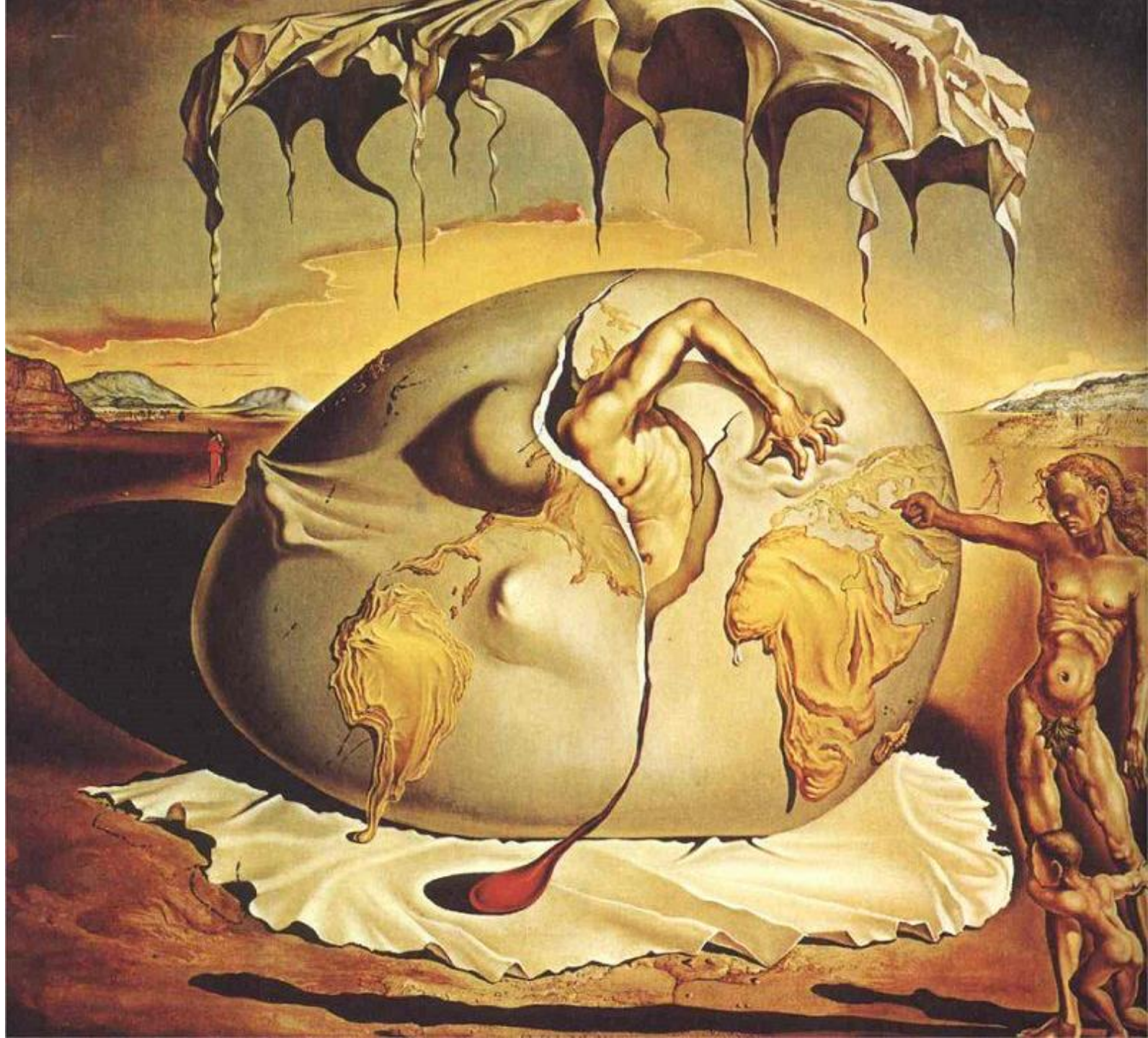
- Ο πόλεμος είναι γυναίκα που δεν μπορούμε να αποκτήσουμε. Μας παρασύρει με το ίδιο το γεγονός ότι είναι απρόσιτη. Το πρόσωπό της μπορεί να είναι τόσο όμορφο όσο και το ρούχο - στολίδι της. Ονειρευόμαστε να έχουμε τη χαρά να τη δούμε, αλλά αυτή η χαρά δεν είναι ποτέ πιθανή.
- Ακόμη και οι πιο καθαροί, οι πιο δικαιολογημένοι πόλεμοι είναι διφορούμενοι. Οι πόλεμοι έχουν τεράστιο κόστος σε ανθρώπινες ζωές, ακρωτηριασμούς, καταστροφές.
- Οι λάτρεις του πολέμου την εξυμνούν με φανταχτερά καπέλα και στολισμένες ομπρέλες που τον προπαγανδίζουν, αλλά η τσάντα του πολέμου κουβαλά την ανόητη, ζωώδη κατάσταση στην οποία περιπίπτουμε στη διάρκειά του.



- Τι καλύπτει το πρόσωπο του πολέμου; Τα άνθη από τα φέρετρα.
- Οι φόρμες της φύσης είναι απόμακρες και αδιάφορες για την ανθρώπινη επιβίωση (ωκεανός και ουρανός). Στο πόλεμο, όταν η ανθρώπινη ψυχή πετρώνει, η φύση γίνεται αφύσικη (δεν υπάρχει σημάδι ζωής στον ωκεανό και τον ουρανό).
- Τα τρία χρώματα (βιολετί, σκούρο μπλε, ανοιχτό μπλε) δείχνουν τη μοίρα του ανθρώπου όταν αποφασίζει ο πόλεμος - μόνη διέξοδος: ο θάνατος.

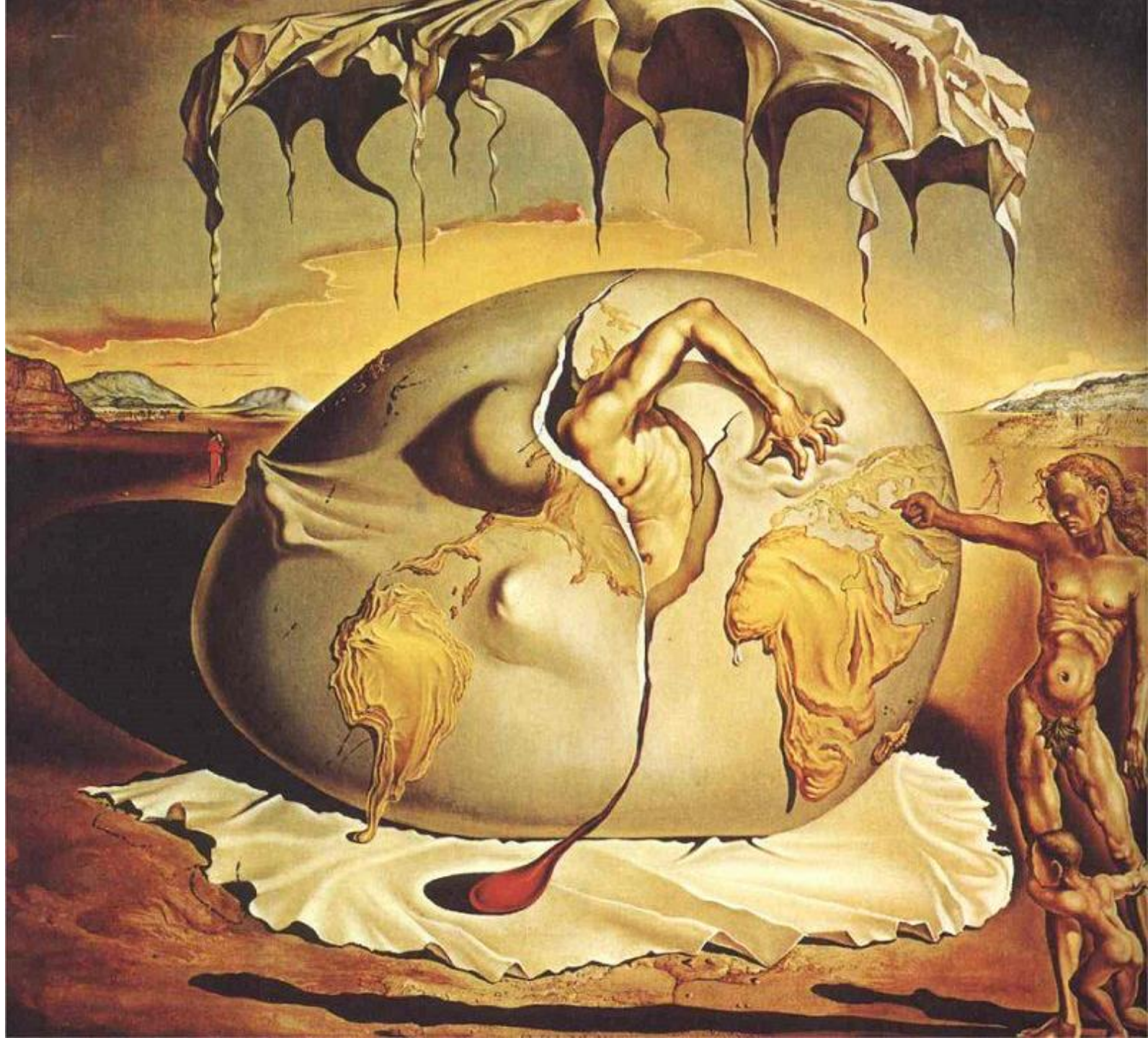
Σαλβαντόρ Νταλί: «Η γέννηση του Νέου Ανθρώπου», 1943

- Ο Νταλί με το ξέσπασμα του πολέμου πήγε στις ΗΠΑ, όπου παρέμεινε για 8 χρόνια. Επέστρεψε στην Ισπανία, όπου έζησε υπό το (φιλικό) καθεστώς του Φράνκο, με την πλευρά του οποίου είχε ταχθεί και στον εμφύλιο..
- Το έργο δείχνει τον νέο άνθρωπο (που θα αντιτίθεται στον πόλεμο) να γεννιέται στις ΗΠΑ.
- Στην υδρόγειο του Νταλί η Νότια Αμερική λιώννει και χύνεται έξω από τον χάρτη, η Αφρική κλαίει, η Ευρώπη είναι εξαφανισμένη, ενώ οι ΗΠΑ παραμορφώνονται από την προσπάθεια του νέου ανθρώπου να σπάσει το κέλυφος της γης, του αυγού.

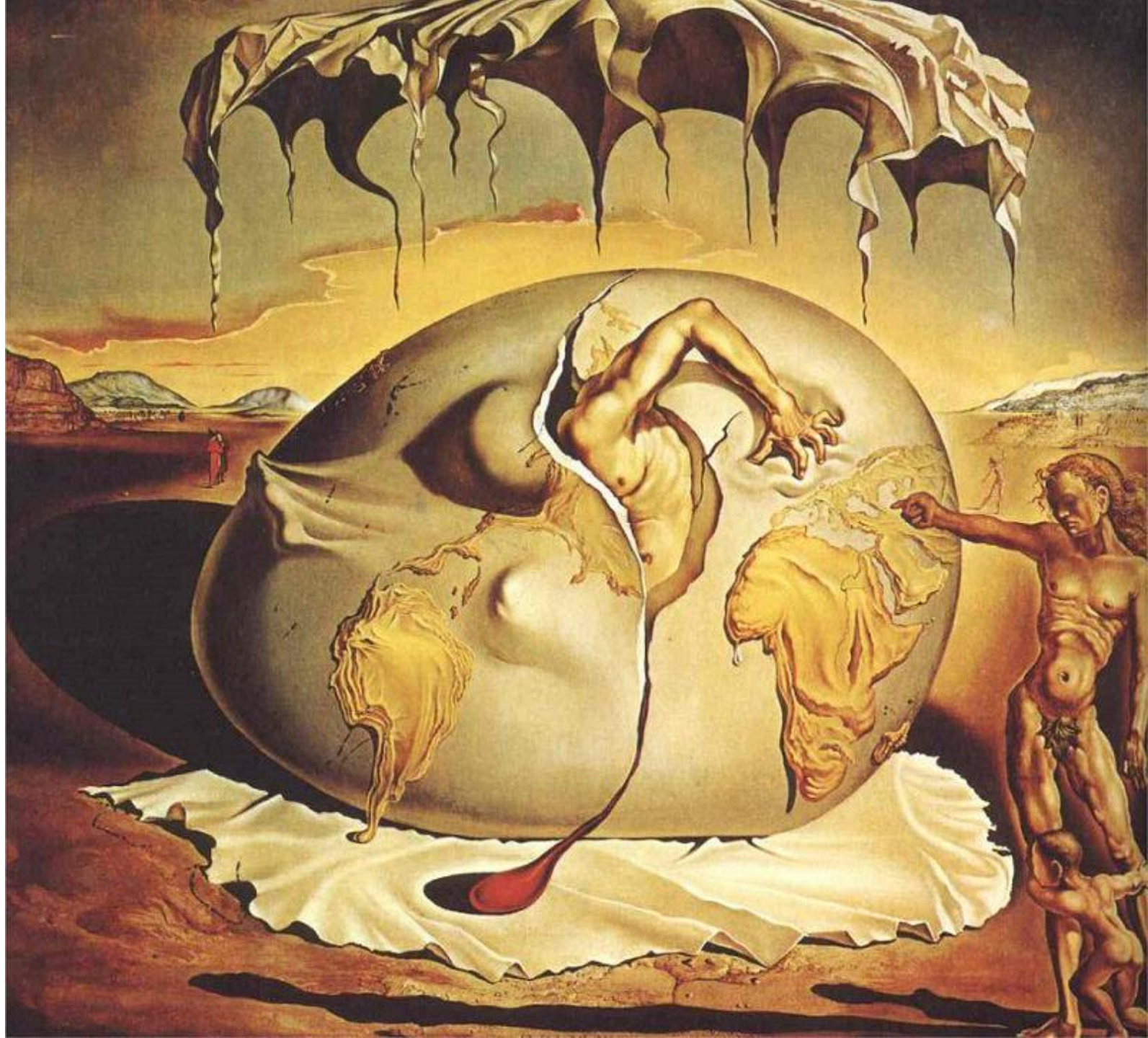


Σαλβαντόρ Νταλί: «Η γέννηση του Νέου Ανθρώπου», 1943

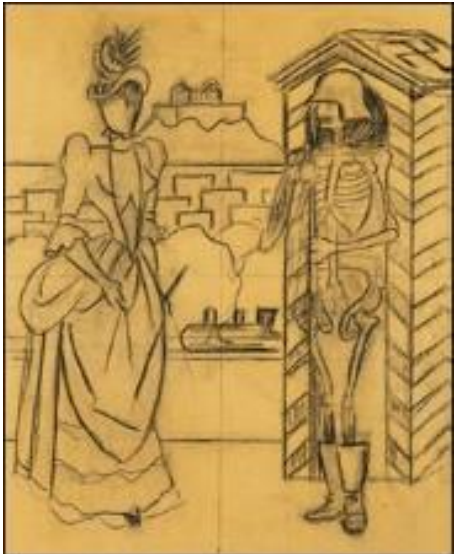
- Κατά μία ερμηνεία, το παιδί που παρακολουθεί τη γέννηση είναι ο Χριστός και η μητέρα του η Παρθένος Μαρία. Το θεϊκό στοιχείο είναι στο περιθώριο, εξορισμένο από τη γη, αλλά και ο άνθρωπος δεν μπορεί να αποκτήσει θεία ουσία. Ίσως δεν μπορεί να είναι ούτε άνθρωπος, αφού δεν γεννήθηκε από άνθρωπο.
- Οι λέξεις – κλειδιά γραμμένες από τον ίδιο: αλεξίπτωτο, γέννηση, προστασία, θόλος, πλακούντας, Καθολικισμός, αυγό, παραμόρφωση της γης, «Η Γεωγραφία αλλάζει το δέρμα της σε μια ιστορική εκκόλαψη».



- Η γυμνή και αποστεωμένη γυναίκα εκπροσωπεί τον Παλιό Κόσμο και την απίσχναση του πολιτισμού του.
- Δείχνει σε ένα παιδί που κρυφοκοιτάζει τον αγώνα ενός άντρα να βγει έξω από τη γήινη σφαίρα, η οποία έχει παραμορφωθεί στο σχήμα ενός αυγού, που σπάει και ελευθερώνει μια μεγάλη σταγόνα αίματος του πλακούντα.
- Η παράδοση σκηνή συμβολίζει την ανάδυση μιας νέας τάξης μετά τον πόλεμο.
- Η σκηνή της αναγέννησης προστατεύεται από ένα αλεξίπτωτο, σαν ιπτάμενο θόλο που σε συνδυασμό με το ύφασμα κάτω, σχηματίζει κάτι σαν στρείδι που ανοίγει, για να υπογραμμίσει την αισιοδοξία του Νταλί.
- Ο νέος άνθρωπος γεννάται στη Βόρεια Αμερική, που Νταλί θεωρεί ως το κέντρο της ανάπτυξης.



Νίκος Εγγονόπουλος: Au rendez-vous
Allemand,
«Ενθύμιον της κατοχής. Αθηναία κυρία
μπροστά σε Γερμανό κατακτητή»

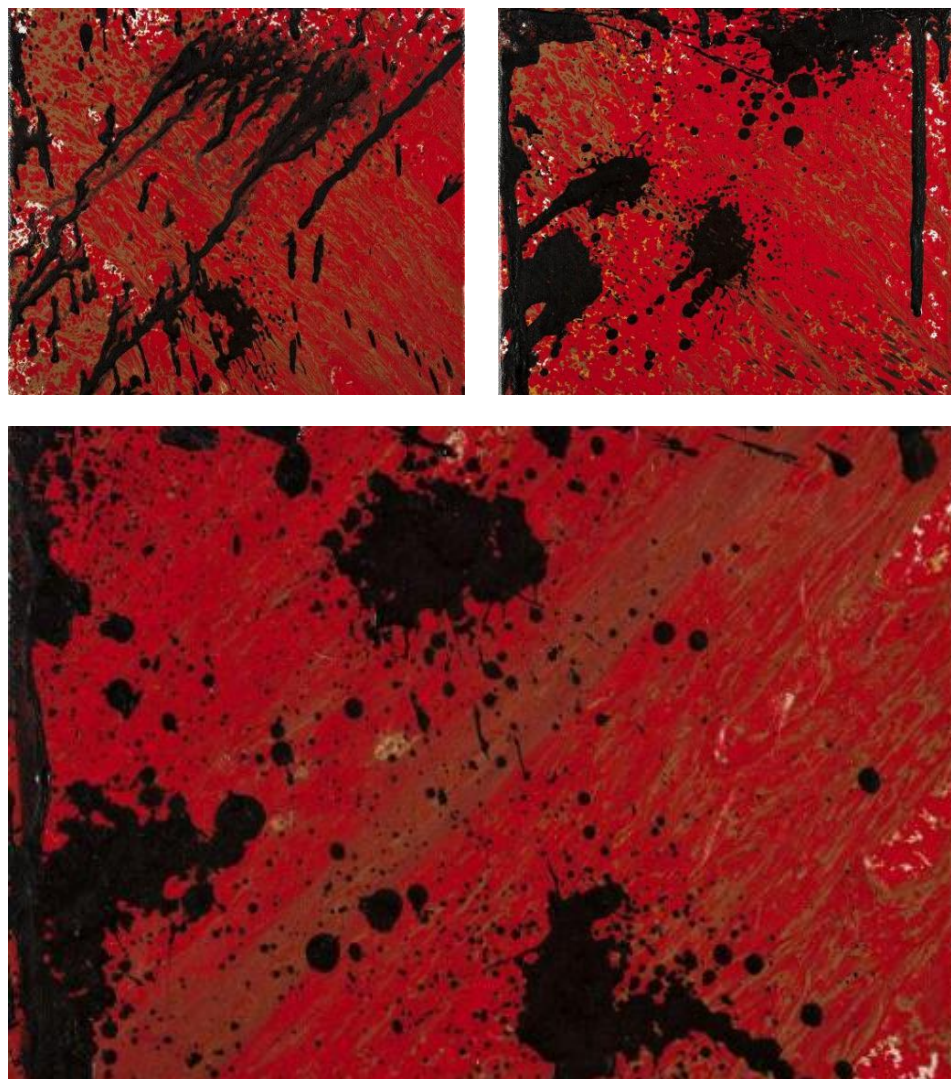




«My Father Pledged Me a Sword»

Πρόσληψη

Anselm Kiefer (Γερμανός)



Arturo Maggio: «Ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος»

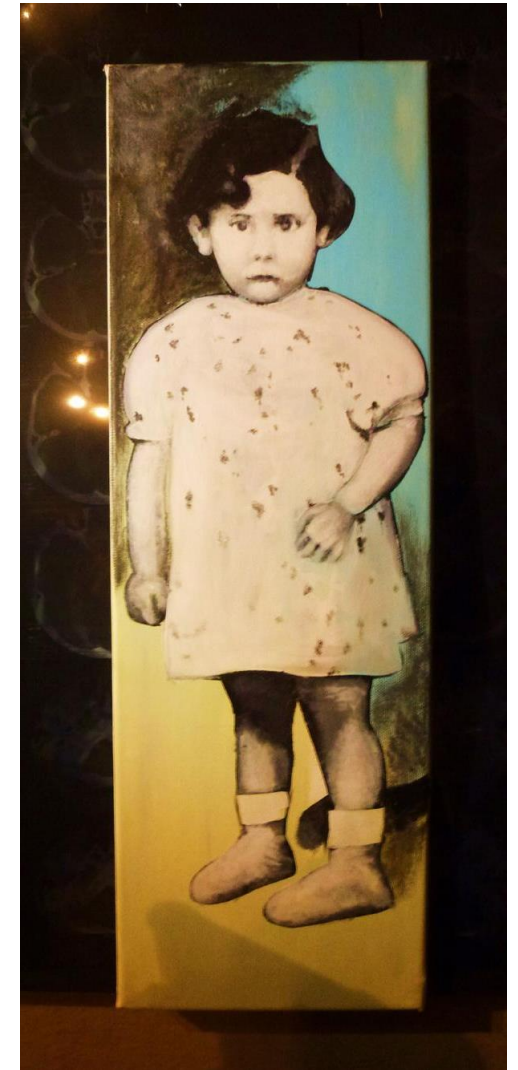
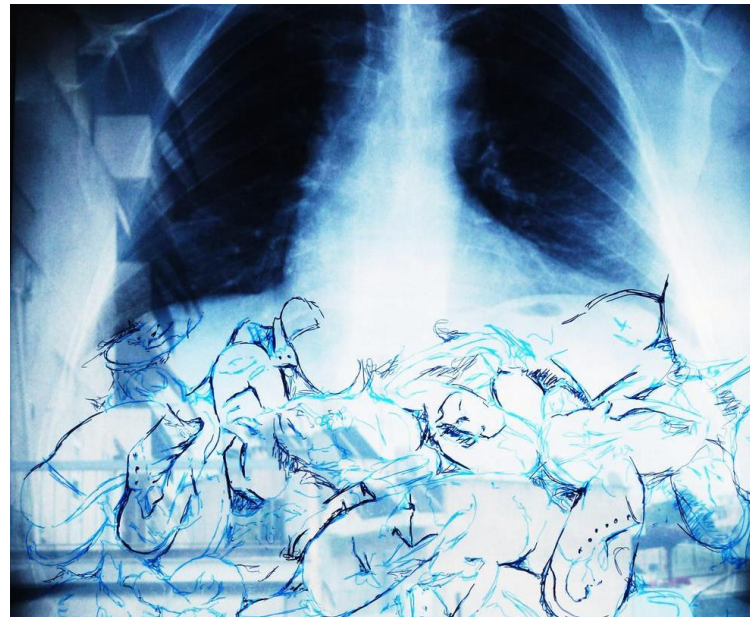
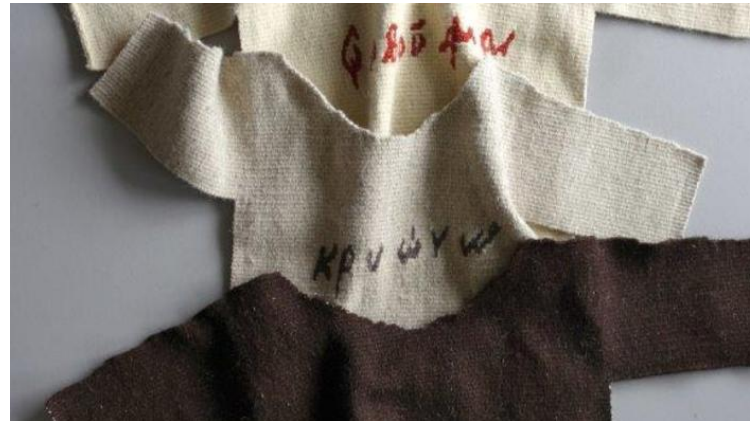
Ιταλία



Roberto Russo: «Η Αντίσταση»

«Η δική σου ιστορία: Μνήμες από τον Β` Παγκόσμιο πόλεμο» Θεσσαλονίκη, 2015

- Έξι καλλιτέχνες αναδιηγούνται ιστορίες που άκουσαν από τον παππού και τη γιαγιά και που σε όλη τους τη ζωή κουβαλούν μέσα τους...
- Η ατομική μνήμη γίνεται οικουμενική





Χρύσα Βαλσαμάκη: «Σας νικήσαμε τέρατα- Οι Αθάνατοι»

«Ενάντια στη μέρα. Εικαστικές αφηγήσεις της Απελευθέρωσης», 2016

- Για το «Κάστρο του Υμηττού»: τη θυσία τριών Επονιτών στο σπιτάκι του Δήμου Υμηττού, αποθήκη όπλων και πυρομαχικών του ΕΛΑΣ, που χρησιμοποιήθηκαν σε απεγνωσμένη άμυνα ενάντια σε επιδρομή 2 λόχων ταγματασφαλιτών και Γερμανών σε μάχη που κράτησε 7 ώρες (28/4/1944). Ο τελευταίος εναπομείνας βγήκε έξω πυροβολώντας και φωνάζοντας «Σας νικήσαμε τέρατα».
- Η καλλιτέχνης έστησε τρία φυτά «Αθάνατοι» από τον Υμηττό προς τιμήν των τριών αγωνιστών που σκοτώθηκαν εκεί, συνοδεύοντάς τα από φωτογραφίες και κείμενα σχετικά με το περιστατικό.

Συνεχίζεται....

Anselm Kiefer

